

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА

Економічний факультет

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

НА ТЕМУ:

«Єдиний податок та його роль у формуванні доходів місцевих бюджетів»

Галузь знань: 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «**ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ
ТА ФОНДОВИЙ РИНОК**»

Освітня програма **ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ**

Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр

Виконавець:

Шапошнікова Марія Вадимівна
Студентка 2 курсу, гр. ЕЧ-21

Науковий керівник:

Іващенко Марина Вікторівна
Кандидат економічних наук, доцент

Кваліфікаційна робота магістра допущена до захисту
рішенням кафедри фінансів, банківської справи та
страхування

Протокол № _____ від «___» _____ 2024 р.

Зав. кафедри _____ проф.

підпис

Харків 2024

АНОТАЦІЯ

Шапошнікова М. В. Єдиний податок та його роль у формуванні доходів місцевих бюджетів. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра.

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Освітня програма «Публічні фінанси».

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2024.

Метою дипломної роботи є всебічне дослідження механізмів адміністрування єдиного податку в Україні, аналіз його впливу на формування доходів місцевих бюджетів та розробка рекомендацій щодо вдосконалення цієї системи, враховуючи міжнародний досвід, сучасні процеси цифровізації та специфічні потреби місцевих громад.

У роботі вивчено сутність єдиного податку, його роль у податковій системі України та вплив на розвиток малого підприємництва. Проведено детальний аналіз правового регулювання єдиного податку, який дозволив ідентифікувати ключові переваги, недоліки, можливі ризики та шляхи їх мінімізації. Окрему увагу приділено вивченню міжнародного досвіду застосування спрощених систем оподаткування, зокрема досвіду європейських країн, що дозволило виділити найкращі практики, релевантні для адаптації в Україні.

Проаналізовано динаміку надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів України, їхній внесок у забезпечення фінансової стабільності громад та можливості для зміцнення бюджетної автономії в умовах децентралізації. SWOT-аналіз системи єдиного податку дозволив виявити сильні сторони, слабкості, можливості для розвитку та загрози. На основі проведених досліджень розроблено рекомендації щодо вдосконалення адміністрування єдиного податку

із впровадженням цифрових інструментів, автоматизації процесів, підвищення прозорості та ефективності податкових операцій.

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування її результатів для вдосконалення податкової політики органами державної влади, місцевого самоврядування, а також для оптимізації адміністрування податків у контексті цифровізації. Висновки можуть бути корисними для проведення подальших наукових досліджень, створення освітніх програм із податкової політики та практичної реалізації стратегії підтримки малого бізнесу, спрямованої на підвищення його конкурентоспроможності.

Ключові слова: єдиний податок, спрощена система оподаткування, місцеві бюджети, адміністрування, децентралізація, цифровізація, міжнародний досвід.

ABSTRACT

Shaposhnikova M. V. The Single Tax and Its Role in the Formation of Local Budgets' Revenues. – Manuscript.

Master's Qualification Thesis.

Specialty 072 «Finance, Banking, and Insurance».

Educational Program "Public Finance".

V. N. Karazin Kharkiv National University. – Kharkiv, 2024.

The purpose of the thesis is a comprehensive study of the mechanisms of administration of the single tax in Ukraine, an analysis of its impact on the formation of local budget revenues and the development of recommendations for improving this system, taking into account international experience, modern digitalization processes and the specific needs of local communities.

The work examines the essence of the single tax, its role in the tax system of Ukraine and its impact on the development of small businesses. A detailed analysis of the legal regulation of the single tax was conducted, which allowed identifying key advantages, disadvantages, possible risks and ways to minimize them. Special attention was paid to the study of international experience in the application of simplified taxation systems, in particular the experience of European countries, which allowed identifying best practices relevant for adaptation in Ukraine.

The dynamics of single tax revenues to local budgets of Ukraine, their contribution to ensuring the financial stability of communities and opportunities for strengthening budgetary autonomy in the context of decentralization were analyzed. SWOT analysis of the single tax system allowed to identify strengths, weaknesses, opportunities for development and threats. Based on the research, recommendations were developed to improve the administration of the single tax with the introduction of digital tools, process automation, and increasing transparency and efficiency of tax operations.

The practical significance of the work lies in the possibility of applying its results to improve tax policy by state authorities, local governments, and to optimize tax administration in the context of digitalization. The conclusions can be useful for conducting further scientific research, creating educational programs on tax policy, and practical implementation of a strategy to support small businesses aimed at increasing their competitiveness.

Keywords: single tax, simplified taxation system, local budgets, administration, decentralization, digitalization, international experience.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄДИНОГО ПОДАТКУ ..	9
1.1 Сутність єдиного податку та його місце у податковій системі.	9
1.2. Правове регулювання єдиного податку в Україні.....	18
1.3. Міжнародний досвід у застосуванні спрощених систем оподаткування..	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РОЛІ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	43
2.1. Порівняльний аналіз діючих систем оподаткування та особливості їхнього застосування	43
2.2. Динамічна характеристика надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів України	55
2.3. Аналіз міжнародного досвіду в адмініструванні місцевих податків.	62
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЄДИНОГО ПОДАТКУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ.....	75
3.1. SWOT-аналіз єдиного податку в Україні.....	75
3.2. Практичні рекомендації для вдосконалення адміністрування єдиного податку	82
ВИСНОВКИ	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	95

ВСТУП

Система оподаткування є ключовим інструментом державного регулювання економіки, яка впливає на фінансову стабільність країни, стимулювання підприємництва та формування доходів державного і місцевих бюджетів. Для України, як країни з перехідною економікою, одним із важливих завдань залишається створення сприятливого податкового середовища для розвитку малого та середнього бізнесу. Проте складність загальної системи оподаткування, високий рівень бюрократії, значні витрати часу на адміністрування податків створюють бар'єри для підприємців, зокрема для представників малого бізнесу. У таких умовах впровадження спрощених систем оподаткування, включаючи єдиний податок, стало необхідністю для підтримки підприємництва та забезпечення надходжень до місцевих бюджетів.

Єдиний податок, як складова спрощеної системи оподаткування, відіграє критично важливу роль у стимулюванні підприємницької активності, особливо в умовах децентралізації, коли місцеві бюджети стають більш залежними від власних джерел доходів. Незважаючи на успішність впровадження та значний внесок у розвиток малого бізнесу, система єдиного податку стикається з низкою проблем: зловживаннями з боку великих підприємств, низьким рівнем прозорості операцій та недостатньою адаптованістю до сучасних економічних викликів.

Наукові дослідження в області оподаткування приділяють значну увагу питанням реформування податкових систем, їх ефективності та ролі у формуванні доходів місцевих бюджетів. Зокрема, вітчизняні вчені досліджують вплив податкової політики на розвиток регіонів, спрощену систему оподаткування та її роль у стимулюванні малого бізнесу. Варто виділити роботи таких авторів, як М.І. Башинська, М.К. Сворська [1], А.І. Бойко, О.П. Костюк [2], Н.В. Галай [3], які аналізують сучасні виклики місцевого оподаткування та можливості його вдосконалення.

Чимало наукових праць зосереджуються на аналізі зарубіжного досвіду адміністрування податків. Такі автори, як О.В. Гончарук [4], А.О. Турчин [19],

та J. Martinez-Vazquez, R. M. Bird [31], досліджують можливість адаптації ефективних механізмів адміністрування податків до умов України. Їх роботи підкреслюють важливість використання міжнародних практик для розв'язання проблем фіскальної децентралізації.

Окрема увага приділяється питанням впливу спрощеної системи оподаткування на економіку та її місце в податковій системі України. Л.М. Котляревська [7], І.А. Кравченко [8], П.В. Мельник та Н.Б. Литвин [10] аналізують ефективність існуючих механізмів адміністрування єдиного податку та можливості їх удосконалення. Водночас міжнародні дослідники, такі як Т. Besley і Т. Persson [26, 27], досліджують структурні аспекти систем оподаткування у країнах, що розвиваються, наголошуючи на важливості врахування специфіки економічних умов кожної держави.

Суттєвий внесок у вивчення податкової системи зробили такі автори, як В.М. Ємельянов, А.А. Ібрагімова [5], які висвітлюють питання наповнення місцевих бюджетів через оподаткування суб'єктів господарювання, а також О.М. Петрова [13], яка досліджує розвиток податкової системи України в умовах глобалізації.

Варто зазначити, що питання трансформації податкових систем, зокрема адаптації міжнародного досвіду до умов України, досліджуються у працях таких авторів, як Р. В. Sørensen [97], J. E. Stiglitz [99], які наголошують на необхідності балансу між податковою справедливістю та ефективністю. Крім того, праці G. Brennan та J. M. Buchanan [35] розкривають теоретичні аспекти формування податкових систем в умовах фіскального федералізму.

Таким чином, огляд наукової літератури свідчить про багатогранність досліджень у сфері оподаткування, зокрема, в аспекті спрощених систем, місцевих податків та їхньої ролі у формуванні доходів бюджетів. Однак питання вдосконалення адміністрування податків в Україні все ще потребують подальших досліджень та імплементації передового зарубіжного досвіду.

Таким чином, комплексний аналіз існуючих досліджень та нормативно-правових актів дає змогу не лише оцінити поточний стан системи єдиного податку, але й визначити напрями її вдосконалення.

Метою роботи є розробка теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів адміністрування єдиного податку в Україні для підвищення ефективності формування доходів місцевих бюджетів з урахуванням міжнародного досвіду та цифровізації.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Дослідити сутність єдиного податку, його місце у податковій системі України та роль у стимулюванні малого бізнесу.

2. Проаналізувати правове регулювання єдиного податку в Україні, виявити його переваги та недоліки.

3. Вивчити міжнародний досвід застосування спрощених систем оподаткування і виділити практики, релевантні для України.

4. Оцінити динаміку надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів та їхню роль у процесах децентралізації.

5. Розробити рекомендації щодо вдосконалення механізмів адміністрування єдиного податку з акцентом на цифровізацію та адаптацію до місцевих потреб.

Таке формулювання завдань дозволяє сфокусуватися на ключових аспектах дослідження, забезпечуючи чіткий зв'язок між метою та очікуваними результатами.

Об'єктом дослідження є система фінансових відносин між суб'єктами господарювання та місцевими бюджетами, які виникають у процесі адміністрування єдиного податку.

Предметом дослідження є механізми адміністрування єдиного податку та їх вплив на формування доходів місцевих бюджетів в Україні в умовах децентралізації.

Для досягнення поставленої мети використано комплекс загальнонаукових і спеціальних **методів** дослідження, які дозволяють всебічно

проаналізувати сутність, механізми та ефективність функціонування єдиного податку. Загальнонаукові методи аналізу та синтезу застосовано для дослідження правового регулювання єдиного податку та його місця у фінансових відносинах між суб'єктами господарювання і місцевими бюджетами. Індукція та дедукція дали змогу сформулювати загальні висновки на основі вивчення окремих аспектів функціонування податкової системи, а узагальнення дозволило інтегрувати міжнародний досвід для вдосконалення механізмів адміністрування єдиного податку в Україні.

Серед спеціальних **методів** використовувалися економіко-статистичні підходи, зокрема групування, порівняння та динамічний аналіз, для оцінки надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів. SWOT-аналіз дозволив виявити сильні та слабкі сторони системи єдиного податку, а також можливості й загрози, пов'язані з її подальшим розвитком. Порівняльний метод був спрямований на вивчення міжнародного досвіду адміністрування спрощених систем оподаткування, а методи моделювання допомогли сформулювати практичні рекомендації щодо вдосконалення адміністрування єдиного податку, враховуючи сучасні економічні виклики та необхідність цифровізації.

Інформаційною базою дослідження є широкий спектр джерел, які включають офіційні, наукові, статистичні та аналітичні матеріали. Серед офіційних джерел особливе місце займають нормативно-правові акти України, зокрема Податковий кодекс України, який визначає ключові аспекти адміністрування єдиного податку, а також постанови Кабінету Міністрів України, що деталізують порядок його застосування. Додатково використовувалися звіти Міністерства фінансів України та Державної податкової служби, які надали актуальну інформацію про динаміку податкових надходжень і особливості адміністрування єдиного податку.

Наукова література включає монографії, статті та дослідження українських і зарубіжних авторів, таких як роботи ОЕСД та Європейської комісії, що аналізують міжнародний досвід застосування спрощених систем оподаткування. Статистичні дані, зібрані з офіційних звітів Державної служби

статистики України, стали основою для кількісного аналізу внеску єдиного податку до місцевих бюджетів. Аналітичні матеріали міжнародних організацій, таких як Світовий банк і Міжнародний валютний фонд, використовувалися для порівняння податкових систем різних країн та ідентифікації найкращих практик. Інформація з електронних ресурсів та професійних платформ доповнила дослідження актуальними даними та прогнозами. Такий підхід дозволив забезпечити комплексний аналіз проблеми та сформувані обґрунтовані рекомендації.

Наукова новизна роботи полягає у розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів адміністрування єдиного податку в Україні в умовах децентралізації та цифровізації. У роботі вперше систематизовано та адаптовано міжнародний досвід адміністрування спрощених систем оподаткування з урахуванням специфіки української економіки та податкової системи. Запропоновано вдосконалені підходи до інтеграції цифрових технологій у процес адміністрування єдиного податку, що дозволяє знизити витрати часу на виконання податкових зобов'язань і підвищити прозорість податкових відносин.

Крім того, проведено SWOT-аналіз системи єдиного податку в Україні, який надав можливість виявити нові шляхи мінімізації ризиків та посилення позитивного впливу податку на розвиток малого бізнесу й формування доходів місцевих бюджетів. У роботі запропоновано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності адміністрування єдиного податку через впровадження сучасних технологічних рішень, зокрема автоматизації процесів звітності, та посилення контролю за діяльністю платників. Отримані результати можуть бути використані для вдосконалення податкової політики в Україні та адаптації її до сучасних викликів.

Практичне значення цього дослідження полягає у формуванні рекомендацій для вдосконалення механізмів адміністрування єдиного податку. Запропоновані рекомендації можуть стати корисним інструментом у роботі

органів державної влади та місцевого самоврядування, сприяючи підвищенню ефективності їхньої діяльності.

Результати дослідження можуть бути застосовані в рамках удосконалення податкової політики України, зокрема в розробці законодавчих ініціатив, що стосуються спрощених систем оподаткування. Запропоновані рекомендації щодо адаптації міжнародного досвіду дозволяють впровадити ефективні практики, які сприятимуть зростанню підприємницької активності та збільшенню надходжень до місцевих бюджетів. Висновки дослідження також можуть бути корисними для освітніх закладів у розробці навчальних програм із податкової політики та адміністрування.

Структура і обсяг дипломної роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 114 найменування на 12 сторінках, містить 3 рисунки на 3 сторінках та 18 таблиць на 20 сторінках. Загальний обсяг роботи – 102 сторінок. Основний зміст дипломної роботи викладено на 86 сторінці.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄДИНОГО ПОДАТКУ

1.1 Сутність єдиного податку та його місце у податковій системі.

Сучасні податкові системи відіграють ключову роль у формуванні доходів держави та стимулюванні економічного розвитку. Однак складні процедури адміністрування податків, значні витрати часу та ресурсів на виконання податкових зобов'язань часто створюють серйозні перешкоди для малого та середнього бізнесу [80-83]. Для подолання цих викликів у багатьох країнах, включно з Україною, були запроваджені спрощені системи оподаткування, які є інструментом для стимулювання підприємницької активності та забезпечення більшої прозорості у податкових відносинах [109].

Єдиний податок, як ключова складова спрощеної системи оподаткування в Україні, є особливим видом податкового режиму, спрямованим на підтримку малого та середнього бізнесу. Він дозволяє значно спростити облік, скоротити витрати на адміністрування податків і зменшити податковий тиск на підприємців [110]. У контексті розвитку української економіки це має критичне значення, адже малий та середній бізнес є одним із провідних секторів, які створюють робочі місця та формують значну частину ВВП країни [74; 91; 92].

Єдиний податок також відіграє важливу роль у формуванні доходів місцевих бюджетів. Його структура та механізми адміністрування надають можливість забезпечити фінансову стабільність громад, особливо в умовах децентралізації. Завдяки цьому податок не лише сприяє економічному розвитку, але й стає інструментом забезпечення соціальної стабільності на місцевому рівні [109].

Єдиний податок було впроваджено в Україні в 1998 році із прийняттям Указу Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва». Ця ініціатива стала відповіддю на

економічні виклики 1990-х років, коли малий бізнес перебував у кризовому стані через надмірне податкове навантаження, складність адміністрування та загальну нестабільність економіки [110]. Указ мав на меті стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, полегшуючи процедури оподаткування й звітності для підприємців.

Впровадження єдиного податку дозволило зменшити тиск на підприємців, зменшивши витрати на виконання податкових зобов'язань. Система також сприяла легалізації значної частини малого бізнесу, що раніше працював у «тіні», та забезпечила додаткові надходження до місцевих бюджетів. Цей крок став важливим етапом у процесі формування податкової системи України, орієнтованої на розвиток підприємництва.

Із прийняттям Податкового кодексу України в 2010 році єдиний податок було кодифіковано, що стало важливим кроком у реформуванні податкової системи. Було запроваджено чітку класифікацію платників на групи, визначено ставки та критерії для кожної з них [110]. Основні етапи розвитку єдиного податку в Україні представлені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Основні етапи розвитку єдиного податку в Україні

Рік	Подія
1998	Введення спрощеної системи через Указ Президента.
2011	Прийняття Податкового кодексу. Єдиний податок стає частиною системного нормативно-правового регулювання.
2015	Внесення змін у ставки податку та спрощення процедури звітності в рамках реформ децентралізації.
2020-2022	Зміни, пов'язані з підтримкою бізнесу під час COVID-19, включаючи податкові канікули та пільгові умови для платників єдиного податку.

Джерело: створено автором на основі матеріалів [1-10]

Ці зміни показують, що єдиний податок постійно адаптується до нових викликів та економічних умов, зберігаючи свою роль у підтримці підприємництва та фінансуванні місцевих бюджетів.

Запровадження та розвиток спрощених систем оподаткування, зокрема єдиного податку, залишається важливим завданням державної політики. Дослідження теоретичних основ цього режиму, його сутності та місця у податковій системі України є ключем до розуміння його ефективності та перспектив удосконалення.

Єдиний податок є ключовим елементом спрощеної системи оподаткування, метою якої є стимулювання підприємницької діяльності шляхом спрощення податкових процедур. Згідно з Податковим кодексом України (ст. 291), єдиний податок — це форма оподаткування, яка замінює низку інших податків і зборів, включаючи податок на прибуток, ПДВ, а також низку місцевих податків і зборів [110]. У світовій практиці аналогічні механізми існують під назвою «flat tax regimes» або «simplified tax systems», які спрямовані на підтримку малого бізнесу через зниження податкового тягаря [80-83].

В економічній літературі єдиний податок визначають як інтегровану форму оподаткування, що враховує особливості діяльності малих суб'єктів господарювання. Основними цілями цього податку є стимулювання самозайнятості населення, зменшення рівня тіньової економіки та забезпечення стабільних надходжень до місцевих бюджетів [109].

Розглянемо основні характеристики єдиного податку.

1. Спрощення адміністрування. Єдиний податок замінює кілька податків і зборів, знижуючи адміністративне навантаження як на платників податків, так і на податкові органи. Наприклад, підприємцям не потрібно вести складний бухгалтерський облік, достатньо подавати звітність у спрощеній формі раз на квартал або рік [110].

2. Зменшення податкового навантаження. Ставки єдиного податку значно нижчі порівняно з загальною системою оподаткування. Це дає змогу

малим підприємствам залишати більшу частину доходів на розвиток бізнесу. Наприклад, ставки для першої групи платників можуть бути фіксованими і не перевищують 10% від прожиткового мінімуму [109].

3. Прозорість. Єдиний податок сприяє легалізації малого бізнесу, адже спрощення системи зменшує стимули для ухилення від сплати податків. Це також полегшує контроль за сплатою податків з боку фіскальних органів [80-83].

В Україні платники єдиного податку поділяються на чотири основні групи залежно від обсягів доходу, виду діяльності та кількості працівників.

1. Перша група: фізичні особи-підприємці, які не використовують найману працю, здійснюють роздрібну торгівлю або надають побутові послуги, з річним доходом до 1,118 млн грн.

2. Друга група: ФОПи, які працюють з фізичними особами та використовують до 10 найманих працівників, з річним доходом до 5,587 млн грн.

3. Третя група: фізичні особи-підприємці та юридичні особи, з річним доходом до 7,818 млн грн, без обмежень за кількістю працівників.

4. Четверта група: сільськогосподарські виробники, які відповідають критеріям площі оброблюваних земельних ділянок [110].

Класифікація платників дає змогу гнучко регулювати податкове навантаження відповідно до масштабів і виду діяльності підприємців.

Український досвід запровадження єдиного податку має аналогії у світовій практиці. Подібні режими існують у багатьох країнах, але мають різні назви та специфіку.

1. США. У США діє система *self-employment tax*, яка передбачає спрощене оподаткування для самозайнятих осіб. Ця система дозволяє підприємцям самостійно обчислювати та сплачувати податки через зручні онлайн-сервіси [111].

2. Великобританія. Система Flat Rate VAT пропонує малим підприємствам спрощений підхід до обчислення ПДВ, що зменшує адміністративний тягар та сприяє підприємницькій активності [112].

3. Польща. У Польщі функціонує спрощена система оподаткування для малого бізнесу, що включає податок на доходи з фіксованими ставками для певних категорій підприємців. Ця модель сприяє зменшенню витрат на адміністрування та стимулює самозайнятість [80-83].

4. Естонія. Естонія впровадила електронну систему адміністрування податків, що дозволяє підприємцям подавати звітність і сплачувати податки повністю онлайн, забезпечуючи прозорість і ефективність [74; 91; 92].

Українська система єдиного податку має спільні риси із зазначеними моделями, зокрема акцент на спрощенні процедур і підтримці малого бізнесу. Проте унікальною рисою є її інтеграція з місцевими бюджетами, що забезпечує стабільність надходжень для громад.

Податкова система України побудована на основі принципів справедливості, стабільності, рівномірного податкового навантаження та адаптації до економічних змін. Усі податки поділяються на прямі, непрямі та місцеві (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Особливості основних податків в Україні

Категорія податків	Податок	Особливості
Прямі податки	Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО)	Основне джерело доходів державного та місцевих бюджетів, сплачується з офіційних доходів громадян.
Прямі податки	Податок на прибуток підприємств	Регулює доходи юридичних осіб.
Прямі податки	Плата за землю	Стягується з юридичних і фізичних осіб за використання земельних ділянок.
Непрямі податки	Податок на додану вартість (ПДВ)	Найзначніше джерело податкових надходжень, стягується з усіх етапів виробництва та реалізації товарів.

Продовж. табл. 1.2

Непрямі податки	Акцизний податок	Встановлюється на окремі групи товарів, такі як алкоголь, тютюн, пальне.
Місцеві податки	Податок на нерухомість	Джерело наповнення місцевих бюджетів.
Місцеві податки	Туристичний збір	Додатковий збір на туристичну діяльність.
Місцеві податки	Єдиний податок	Основний інструмент фінансової автономії місцевих громад.

Джерело: створено автором на основі матеріалів [1-10].

Податкова система України характеризується значною залежністю від непрямих податків (понад 60% надходжень бюджету формується за рахунок ПДВ та акцизів). Проте місцеві податки, включно з єдиним податком, поступово займають важливе місце у бюджетній політиці, особливо в умовах децентралізації.

Єдиний податок є основою спрощеної системи оподаткування в Україні. Його роль полягає у створенні сприятливих умов для функціонування малого та середнього бізнесу.

Розглянемо ключові аспекти, що підкреслюють значущість єдиного податку.

1. Фінансова підтримка місцевих громад. Доходи від єдиного податку напряду зараховуються до місцевих бюджетів, що сприяє фінансовій стабільності громад [109].

2. Простота адміністрування. Єдиний податок спрощує процедури звітності, що особливо важливо для підприємців із невеликими обсягами діяльності.

3. Легалізація бізнесу. Завдяки простим умовам реєстрації та сплати податку значна частина бізнесів виходить із тіньової економіки [80-83].

Єдиний податок також створює основу для гармонізації податкового навантаження, надаючи малому бізнесу конкурентні переваги перед великими корпораціями, які сплачують податок на прибуток.

Єдиний податок замінює низку інших податків, таких як:

1. Податок на прибуток підприємств. Юридичні особи на спрощеній системі звільнюються від його сплати, що знижує податкове навантаження.

2. ПДВ. Деякі категорії платників єдиного податку (наприклад, третя група) мають право бути платниками ПДВ, тоді як інші категорії звільнюються від його сплати [110].

3. Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). Платники єдиного податку сплачують фіксовану суму, яка замінює ПДФО, але не включає додаткові соціальні відрахування.

Цей взаємозв'язок дозволяє оптимізувати податкове навантаження на підприємців, але водночас викликає певні ризики, пов'язані із зловживанням системою великими підприємствами, які намагаються мінімізувати податки, використовуючи єдиний податок.

Єдиний податок як ключовий інструмент спрощеної системи оподаткування виконує низку важливих функцій, які мають значний вплив на економіку. Його впровадження було спрямоване на вирішення низки соціально-економічних завдань, пов'язаних із підтримкою підприємництва, забезпеченням стабільних доходів для місцевих бюджетів і розвитком малого бізнесу.

Фіскальна функція є основною в діяльності будь-якої податкової системи. Єдиний податок забезпечує надходження до місцевих бюджетів, сприяючи фінансовій децентралізації. В Україні всі надходження від єдиного податку залишаються на рівні місцевих бюджетів, що дозволяє громадам фінансувати свої витрати на освіту, охорону здоров'я, комунальне господарство та інші соціальні потреби [109].

Фіскальна функція єдиного податку має цілу низку переваг.

1. Стабільні надходження. Підприємці, які працюють на спрощеній системі, регулярно сплачують податок, що забезпечує прогнозованість бюджетних надходжень.

2. Локалізація доходів. Оскільки кошти від єдиного податку залишаються у громадах, це сприяє фінансовій автономії місцевих органів влади.

3. Простота адміністрування. Завдяки спрощеній звітності, витрати на адміністрування цього податку мінімальні, що підвищує його ефективність.

За даними Міністерства фінансів України, частка єдиного податку в загальних доходах місцевих бюджетів становила 15-20% у 2023 році, що підтверджує його важливу роль у фінансуванні місцевих потреб [109].

Єдиний податок виконує важливу регуляторну функцію, спрямовану на стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу.

В першу чергу, єдиний податок здійснює стимулювання підприємницької активності, оскільки спрощена система оподаткування забезпечує сприятливі умови для реєстрації підприємницької діяльності завдяки низькому рівню податкового навантаження та простоті обліку та звітності. До того ж, єдиний податок сприяє скороченню тіньової економіки. Завдяки доступності єдиного податку багато підприємців виходять із «тіні», легалізуючи свою діяльність. Це сприяє збільшенню кількості офіційно зареєстрованих суб'єктів господарювання та зростанню податкових надходжень. Крім того, єдиний податок дозволяє малим підприємствам конкурувати з великими компаніями завдяки нижчим витратам на оподаткування, що сприяє диверсифікації економіки та збільшенню зайнятості населення [80-83].

Регуляторна функція також має на меті підтримку бізнесу в кризових умовах. Наприклад, у 2020 році під час пандемії COVID-19 було запроваджено тимчасові податкові канікули для платників єдиного податку, що допомогло зберегти підприємницьку активність [109].

Соціальна функція єдиного податку полягає у забезпеченні підтримки малого бізнесу як важливого сегмента економіки та суспільства.

В першу чергу, це зменшення податкового тиску, оскільки єдиний податок передбачає фіксовані ставки для різних груп платників, що дає змогу підприємцям планувати свої витрати й уникати непередбачуваного фінансового навантаження. Малий бізнес, який працює на спрощеній системі, створює значну кількість робочих місць, особливо в регіонах із низьким рівнем інвестиційної активності. Завдяки мінімальним вимогам до ведення обліку та звітності єдиний податок сприяє залученню широких верств населення до підприємницької діяльності, включаючи молодь та соціально вразливі категорії громадян [110].

Соціальна функція єдиного податку є особливо важливою в умовах економічної нестабільності, коли держава потребує підтримки малого бізнесу як основи економіки.

Єдиний податок, як складова спрощеної системи оподаткування, має низку переваг і недоліків у порівнянні з іншими видами оподаткування, такими як податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), податок на прибуток підприємств (ППП) та податок на додану вартість (ПДВ). Переваги та недоліки зібрані та представлені у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Переваги та недоліки єдиного податку

Переваги	Недоліки
Простота обліку та звітності	Обмеження за видами діяльності
Зменшення податкового навантаження	Обмеження обсягів доходу
Мінімізація взаємодії з контролюючими органами	Зловживання системою
Підтримка малого бізнесу	Недостатнє забезпечення соціальних виплат

Джерело: створено автором на основі матеріалів [1-10]

Єдиний податок значно спрощує адміністрування порівняно з загальною системою. Платники не зобов'язані вести повноцінний бухгалтерський облік, як це передбачено для ППП. Податкові декларації подаються раз на квартал або рік, що дозволяє підприємцям зосередитися на веденні бізнесу, а не на виконанні адміністративних процедур [109].

Завдяки зрозумілим умовам сплати податку, підприємці чітко усвідомлюють свої податкові зобов'язання, що сприяє зменшенню рівня ухилення від сплати податків. Впровадження електронних сервісів для адміністрування єдиного податку (наприклад, податковий кабінет) сприяє підвищенню прозорості системи та зменшенню витрат на адміністрування.

Якщо порівнювати єдиний податок із загальною системою оподаткування, то можна виявити ще ряд переваг. Очевидно, що єдиний податок має значно нижчі адміністративні витрати для платників та податкових органів, ніж ПДВ чи ППП, оскільки не потребує детального обліку кожної операції [80-83]. Спрощена система дозволяє швидко адаптувати податкові умови до потреб малого бізнесу, тоді як загальна система орієнтована переважно на великих платників податків. У загальній системі частка податкових надходжень у бюджет є більшою, але єдиний податок компенсує це за рахунок легалізації тіньового бізнесу та збільшення кількості зареєстрованих платників.

Таким чином, єдиний податок демонструє високу ефективність у підтримці малого бізнесу та забезпеченні прозорості податкових надходжень, проте його недоліки свідчать про необхідність вдосконалення системи адміністрування та контролю.

1.2. Правове регулювання єдиного податку в Україні

Ефективне функціонування податкової системи залежить від чіткого та стабільного правового регулювання, яке визначає правила сплати податків, обсяги податкового навантаження, а також права й обов'язки платників і

податкових органів. У випадку єдиного податку, що є ключовою складовою спрощеної системи оподаткування в Україні, правове регулювання відіграє подвійну роль: воно забезпечує простоту та доступність для платників і водночас створює умови для запобігання зловживанням [110].

Єдиний податок було впроваджено з метою підтримки малого та середнього бізнесу, а також для стимулювання його легалізації. Однак, його ефективність значною мірою залежить від законодавчої бази, яка визначає основні параметри системи, включно з категоріями платників, ставками податку, умовами сплати та звітності. Регулярне оновлення законодавства дозволяє адаптувати систему до сучасних економічних викликів, зберігаючи її роль у підтримці підприємництва [10].

Метою цього підрозділу є аналіз правового регулювання єдиного податку в Україні, його еволюції та впливу на стабільність податкової системи. Особлива увага приділяється аналізу нормативно-правових актів, які регулюють діяльність платників єдиного податку, а також визначенню сильних сторін та проблем у правозастосуванні. Ці аспекти важливі для розуміння того, як правова база впливає на ефективність спрощеної системи оподаткування [109].

Єдиний податок є одним із основних елементів спрощеної системи оподаткування, яка закріплена в Податковому кодексі України (ПКУ) та регламентується його розділом XIV. Відповідно до ст. 291 ПКУ, єдиний податок – це особливий режим оподаткування, що передбачає сплату фіксованих або відсоткових ставок замість кількох інших податків, включаючи податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), податок на додану вартість (ПДВ) та окремі місцеві податки [110].

Цей податок був створений для підтримки малого та середнього бізнесу, сприяючи його легалізації та розвитку. Єдиний податок забезпечує спрощення податкового адміністрування, мінімізує адміністративні бар'єри для підприємців і створює умови для більш прозорого оподаткування.

Розглянемо основні положення розділу XIV ПКУ щодо єдиного податку.

Податковий кодекс України детально регулює порядок функціонування єдиного податку, визначаючи ключові аспекти, такі як суб'єкти, об'єкти оподаткування та ставки податку.

Відповідно до ст. 291.4 ПКУ, суб'єктами єдиного податку є:

1. Фізичні особи-підприємці (ФОП). Вони класифікуються за трьома групами залежно від обсягу доходу, кількості найманих працівників та виду діяльності. Наприклад, перша група включає ФОП, які не використовують найману працю, а займаються роздрібною торгівлею або надають побутові послуги.

2. Юридичні особи. Включаються до третьої групи платників і мають право застосовувати єдиний податок, якщо відповідають встановленим критеріям (річний обсяг доходу до 7,818 млн грн).

3. Сільськогосподарські товаровиробники (четверта група). Особлива категорія платників, до якої входять підприємства, де сільськогосподарська продукція становить не менше 75% доходу [110].

Об'єктом оподаткування є сукупний дохід платників єдиного податку, отриманий від реалізації товарів, робіт чи послуг. У четвертій групі об'єкт оподаткування визначається як площа сільськогосподарських угідь або земель водного фонду, що знаходяться у власності чи користуванні платника [110].

Для кожної групи об'єкти оподаткування уточнюються в залежності від особливостей діяльності.

Для першої і другої групи — це дохід від реалізації, отриманий у межах дозволеної діяльності.

Для третьої групи — загальний дохід, отриманий у результаті підприємницької діяльності.

Ставки єдиного податку залежать від групи платників і обсягу їхньої діяльності. Податковий кодекс України встановлює такі ставки:

1. Перша група. Фіксована ставка не перевищує 10% від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

2. Друга група. Фіксована ставка не перевищує 20% мінімальної заробітної плати.

3. Третя група. Ставка становить 5% від доходу для неплатників ПДВ або 3% для платників ПДВ.

4. Четверта група. Ставки залежать від нормативно-грошової оцінки сільськогосподарських угідь і становлять від 0,5% до 5% залежно від категорії земель та їхнього використання [110].

Єдиний податок створює умови для спрощеного оподаткування різних категорій підприємців, адаптуючись до їхньої діяльності. Чітке визначення суб'єктів, об'єктів і ставок у Податковому кодексі України сприяє ефективному регулюванню цього податку та його адаптації до сучасних умов.

Податковий кодекс України (ПКУ) є основним законодавчим актом, який регулює функціонування податкової системи, включаючи спрощену систему оподаткування та єдиний податок. У розділі XIV ПКУ визначено ключові аспекти адміністрування єдиного податку:

- суб'єкти та об'єкти оподаткування - ПКУ чітко окреслює категорії платників єдиного податку та їхні зобов'язання щодо обчислення та сплати податку;

- порядок сплати - передбачено простий механізм подачі звітності раз на квартал або рік, залежно від групи платника, що мінімізує адміністративне навантаження на бізнес [110];

- ставки податку - встановлюються як фіксовані для першої та другої групи, так і відсоткові для третьої й четвертої групи.

Прийняття ПКУ у 2010 році стало важливим етапом систематизації податкового законодавства. Кодекс впровадив стандартизовані правила адміністрування єдиного податку, забезпечив прозорість та зменшив кількість суперечливих норм, характерних для попередніх нормативних актів.

Поряд із Податковим кодексом, адміністрування єдиного податку регулюється низкою постанов Кабінету Міністрів України (КМУ), які деталізують окремі аспекти його застосування.

1. Постанова КМУ № 1234 «Про затвердження форм податкових декларацій» установлює форми податкових декларацій для різних категорій платників єдиного податку. Важливою є електронна форма подачі звітності, яка спрощує взаємодію платників із податковими органами.

2. Постанова КМУ № 507 «Про порядок обліку платників податків» визначає процедуру реєстрації платників єдиного податку, включаючи переведення суб'єктів із загальної системи.

3. Постанова КМУ № 891 «Про адміністрування єдиного податку сільськогосподарських товаровиробників» регламентує особливості адміністрування четвертої групи платників, враховуючи специфіку сільськогосподарської діяльності.

Ці нормативні акти забезпечують гнучкість і деталізацію правозастосування, дозволяючи швидко реагувати на економічні зміни.

Відповідно до принципів децентралізації, місцеві органи влади відіграють ключову роль у визначенні параметрів єдиного податку в своїх громадах. Згідно з ПКУ, органи місцевого самоврядування мають право:

1. Встановлювати ставки єдиного податку для першої та другої груп. Максимальні ставки обмежуються законодавством (до 10% прожиткового мінімуму для першої групи та до 20% мінімальної заробітної плати для другої групи), але в межах цих обмежень громади можуть визначати їх самостійно.

2. Затверджувати рішення про запровадження податку. На рівні місцевих рад ухвалюються рішення про застосування єдиного податку, які враховують соціально-економічну ситуацію в регіоні.

Такі повноваження дозволяють громадам адаптувати податкове навантаження до специфіки місцевого бізнесу, стимулюючи розвиток підприємництва та забезпечуючи стабільні надходження до бюджетів.

Поєднання Податкового кодексу України, постанов Кабінету Міністрів та місцевих нормативно-правових актів формує комплексну систему правового регулювання єдиного податку. Такий підхід забезпечує збалансоване

адміністрування податку, враховуючи національний контекст і потреби місцевих громад.

Правове регулювання єдиного податку в Україні пройшло кілька важливих етапів, від його запровадження в 1998 році до сучасного законодавчого оформлення у Податковому кодексі України. Ця еволюція відображає розвиток системи оподаткування в контексті підтримки малого бізнесу та зміцнення місцевих бюджетів.

Єдиний податок було запроваджено з прийняттям Указу Президента України № 727/98 від 03.07.1998 р. «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва». Основною метою цього акту було спрощення податкового навантаження на малий бізнес, який на той час стикався зі значними адміністративними бар'єрами.

Ключові положення Указу:

- замінено кілька податків (податок на прибуток, ПДВ, місцеві податки) єдиним платежем;
- чітко визначено критерії платників: ФОП та малі підприємства з обмеженим річним доходом і кількістю працівників;
- встановлено фіксовані ставки податку залежно від категорії платників.

Цей законодавчий акт став одним із перших кроків на шляху до підтримки малого бізнесу, легалізації підприємницької діяльності та розвитку податкової системи.

Прийняття Податкового кодексу України у 2010 році стало знаковим етапом у формуванні податкового законодавства. У розділі XIV ПКУ єдиний податок отримав чітке правове регулювання, яке забезпечило системність та прозорість його адміністрування.

Розглянемо основні нововведення, які відбулися з прийняттям Податкового кодексу України.

1. Упорядкування суб'єктів єдиного податку через запровадження чотирьох груп платників (від дрібних ФОП до сільськогосподарських товаровиробників).

2. Встановлення єдиних критеріїв доходів, кількості працівників та видів діяльності для кожної групи.

3. Регулювання ставок податку на рівні Податкового кодексу з можливістю їхнього коригування органами місцевого самоврядування.

Це реформування дозволило зберегти базові переваги єдиного податку (простота, доступність), але зробило його частиною системного підходу до податкової політики.

На єдиний податок вплинула низка змін та реформ. Розглянемо їх у хронологічній послідовності.

1. Реформи 2015 року та посилення місцевого самоврядування. У рамках децентралізації органам місцевого самоврядування було передано право встановлювати ставки єдиного податку для першої та другої груп, що дозволило громадам адаптувати податкове навантаження до своїх економічних потреб.

2. COVID-19 (2020-2022 роки) та підтримка бізнесу. У зв'язку з пандемією було запроваджено податкові канікули для першої та другої груп, а також звільнення від сплати ЄСВ для окремих категорій платників. Ці заходи допомогли зберегти активність малого бізнесу у кризовий період [109].

3. Зміни 2023 року та цифровізація податкових процесів. Розширення використання електронних сервісів (зокрема, податкового кабінету) підвищило ефективність адміністрування єдиного податку.

Еволюція правового регулювання єдиного податку в Україні відображає послідовні спроби держави створити сприятливі умови для малого бізнесу. Від початкового впровадження у 1998 році до сучасного регулювання через ПКУ, цей податок залишається важливим інструментом підтримки підприємництва, наповнення місцевих бюджетів та стимулювання легалізації економічної діяльності.

Адміністрування єдиного податку включає комплекс процедур, що забезпечують його функціонування: від реєстрації платників до контролю за

дотриманням податкового законодавства. Ця система базується на положеннях Податкового кодексу України [110] та відповідних підзаконних актах [109].

Реєстрація платників єдиного податку регламентується ст. 299 Податкового кодексу України. Основні етапи включають:

1. Подання заяви до податкового органу. ФОП або юридичні особи подають заяву в паперовій або електронній формі із зазначенням групи єдиного податку [10].

2. Розгляд заяви. Протягом 2 робочих днів орган Державної податкової служби ухвалює рішення про реєстрацію або відмову.

3. Внесення до реєстру. Зареєстровані платники отримують витяг із реєстру платників єдиного податку [2-6].

Порядок обчислення та сплати єдиного податку залежить від групи платників:

- фіксовані ставки для першої та другої груп не перевищують 10% прожиткового мінімуму та 20% мінімальної зарплати відповідно;

- відсоткові ставки для третьої групи становлять 5% для неплатників ПДВ і 3% для платників ПДВ [110];

- четверта група: розмір податку залежить від площі земельних ділянок і їх нормативно-грошової оцінки.

Платники першої та другої груп сплачують податок щомісяця до 20-го числа, а третьої та четвертої – щоквартально протягом 40 днів після звітного періоду [10].

Звітність платників єдиного податку регулюється ст. 296 ПКУ та постановами Кабінету Міністрів України.

Форми декларацій встановлені окремо для кожної групи платників (Кабінет Міністрів України, 2020). Декларації подаються електронно або на папері. Перша і друга групи подають декларацію раз на рік (до 1 березня наступного року). Третя і четверта групи – щоквартально.

Електронна форма подання звітності, запроваджена через платформу «Електронний кабінет платника», суттєво зменшує час і зусилля для підприємців [2-6].

Контроль за сплатою податку здійснюється ДПС відповідно до ст. 20 ПКУ.

1. Планові перевірки проводяться згідно з річним планом-графіком [10].

2. Позапланові перевірки здійснюються у випадках порушення, наприклад, перевищення граничного доходу платників [110].

3. Санкції за порушення умов спрощеної системи платники переводяться на загальну систему оподаткування [109].

Механізми адміністрування єдиного податку забезпечують його простоту для платників і ефективний контроль із боку податкових органів. Завдяки електронним сервісам та чітким нормативним процедурам, єдиний податок є важливим елементом підтримки малого бізнесу в Україні.

Правове регулювання єдиного податку в Україні, попри його ефективність у підтримці малого бізнесу, має ряд недоліків, які обмежують його функціональність та створюють ризики для податкової системи загалом. Основними проблемами є прогалини у законодавстві, недостатня гармонізація з міжнародними нормами та труднощі у правозастосуванні на місцевому рівні.

На жаль, існують певні прогалини у законодавстві, які створюють ризики для ефективності єдиного податку.

Однією з основних прогалин у правовому регулюванні є можливість використання спрощеної системи оподаткування великими підприємствами через штучне дроблення бізнесу. Великі компанії реєструють кілька суб'єктів підприємництва, які формально відповідають критеріям єдиного податку, але фактично виконують діяльність єдиного підприємства [2-6]. Це призводить до зменшення надходжень до бюджету через нижчі ставки податку, а також викривлення конкуренції, адже малі бізнеси не можуть конкурувати на рівних із великими підприємствами, які зловживають спрощеним режимом.

Ще одна проблема — обмежений контроль з боку податкових органів за реальними доходами платників єдиного податку, особливо у сфері послуг, де складно визначити фактичний обсяг операцій [10].

Українська система єдиного податку відрізняється від міжнародних практик через недостатню інтеграцію з загальноприйнятими податковими стандартами. Зокрема:

1. Проблеми прозорості. У міжнародній практиці, наприклад, в ЄС, спрощені податкові режими для малого бізнесу супроводжуються більш прозорими механізмами контролю, які базуються на електронному обліку операцій. В Україні подібні механізми розвиваються повільно [80-83].

2. Відсутність уніфікації критеріїв платників. У багатьох країнах встановлюються чіткі та узгоджені ліміти доходів для платників спрощеної системи, які гармонізовані з іншими видами оподаткування. В Україні ліміти періодично переглядаються, але залишаються недостатньо прив'язаними до реальних економічних умов.

Недостатня гармонізація також впливає на здатність України залучати іноземні інвестиції, адже інвестори віддають перевагу країнам із прогнозованою та уніфікованою податковою політикою.

Органи місцевого самоврядування, які мають повноваження встановлювати ставки єдиного податку для першої та другої груп платників, стикаються з такими проблемами:

1. Непослідовність у встановленні ставок. Відсутність єдиних підходів до визначення ставок податку призводить до значних розбіжностей між громадами, що створює нерівні умови для підприємців залежно від регіону.

2. Обмеженість контролю. Місцеві органи не завжди мають достатні ресурси для ефективного моніторингу діяльності платників єдиного податку [6-10].

3. Конфлікт інтересів. У деяких випадках органи місцевого самоврядування знижують ставки єдиного податку, щоб залучити більше

підприємців, однак це може зменшувати доходи місцевих бюджетів у довгостроковій перспективі.

Податкове регулювання єдиного податку в Україні потребує вдосконалення. Прогалини в законодавстві, недостатня гармонізація з міжнародними стандартами та проблеми правозастосування на місцевому рівні негативно впливають на ефективність системи. Вирішення цих питань вимагатиме комплексного підходу, включаючи зміни в законодавстві, впровадження сучасних технологій адміністрування та посилення ролі місцевих органів.

Розвиток системи правового регулювання єдиного податку має ключове значення для забезпечення його ефективності. В умовах глобалізації, інтеграції України до європейського простору та розвитку цифрової економіки виникає потреба в адаптації податкової системи до нових викликів. Це передбачає як вдосконалення внутрішньої нормативної бази, так і гармонізацію з міжнародними стандартами.

Розглянемо можливі напрями реформування нормативної бази.

1. Спрощення процедур адміністрування. Сучасна система адміністрування єдиного податку вимагає модернізації з акцентом на цифрові технології. Основними напрямками спрощення можуть стати:

- автоматизація процесів реєстрації та звітності, використання єдиної цифрової платформи, яка дозволить підприємцям реєструватися та подавати звітність без необхідності відвідування податкових органів;

- мінімізація паперового документообігу, перехід до повністю електронної форми звітності та сплати податків сприятиме зменшенню адміністративного навантаження [10];

- інтеграція з державними реєстрами, синхронізація податкових даних із реєстрами юридичних осіб і підприємців забезпечить більш точний облік платників.

2. Посилення контролю за використанням спрощеної системи великими компаніями. Зловживання спрощеною системою великими підприємствами

через штучне дроблення бізнесу залишається серйозною проблемою. Можливі заходи для вирішення цієї проблеми:

- запровадження моніторингових систем, використання великих даних (Big Data) для аналізу діяльності суб'єктів, які використовують спрощену систему. Це дозволить виявляти схеми ухилення від оподаткування [6-10];

- чіткіші критерії віднесення до платників єдиного податку, визначення обсягів доходів та кількості працівників із урахуванням реального масштабу діяльності;

- посилення відповідальності, збільшення штрафів за порушення умов спрощеної системи оподаткування.

3. Підвищення прозорості для місцевих бюджетів. Єдиний податок є важливим джерелом надходжень для місцевих громад, але його адміністрування потребує більшої прозорості:

- розробка єдиної бази даних місцевих податкових надходжень, така база дозволить громадам отримувати детальну інформацію про структуру доходів і прогнозувати їх динаміку;

- залучення громадськості до контролю, проведення публічних обговорень щодо встановлення ставок єдиного податку може сприяти підвищенню довіри до місцевої влади;

- фіксування мінімальних стандартів ставок, що дозволить уникнути необґрунтованого зменшення ставок, яке може шкодити доходам бюджету.

Інтеграція України до європейського економічного простору вимагає гармонізації податкового законодавства з директивами ЄС. Основними напрямками цієї адаптації мають бути заходи, які розглянуті нижче.

1. Уніфікація критеріїв для платників, створення чітких правил, які відповідають стандартам ЄС, для віднесення підприємств до категорій малого бізнесу.

2. Прозорість у звітності, запровадження механізмів електронного обліку операцій, які дозволяють підвищити контроль за сплатою податків.

3. Захист від ухилення, адаптація принципів BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) для боротьби зі зловживаннями у сфері оподаткування.

Наприклад, у країнах ЄС, таких як Польща та Естонія, діють системи електронного адміністрування податків, які забезпечують точність і прозорість звітності. Використання цих практик в Україні може підвищити довіру інвесторів та стабільність податкових надходжень [80-83].

1.3. Міжнародний досвід у застосуванні спрощених систем оподаткування

У сучасних умовах глобалізації та економічної інтеграції ефективність податкових систем багато в чому залежить від здатності враховувати міжнародний досвід. Спрощені системи оподаткування, які застосовуються в різних країнах, є важливим інструментом для стимулювання підприємницької діяльності, підтримки малого та середнього бізнесу, а також для зменшення рівня тіньової економіки. Досвід різних держав показує, що впровадження таких систем сприяє економічному зростанню, покращує податкову дисципліну та сприяє прозорості відносин між платниками податків і державою [74; 91; 92].

Вивчення міжнародного досвіду дає змогу зрозуміти ключові принципи та підходи до створення ефективних спрощених податкових систем, які враховують специфіку економіки, розмір підприємств і соціальні потреби суспільства. Наприклад, країни Європейського Союзу застосовують різні моделі підтримки малого бізнесу через фіксовані ставки оподаткування, зменшення обсягу звітності та використання цифрових платформ для адміністрування податків [113]. У той же час держави з ринками, що розвиваються, такі як Індія чи Бразилія, акцентують увагу на боротьбі з тіньовою економікою за допомогою спрощених механізмів обліку й оподаткування.

Мета цього підрозділу – проаналізувати основні принципи, моделі та переваги спрощених систем оподаткування в різних країнах, виокремити їхні

сильні сторони та потенційні ризики, а також визначити уроки, які можуть бути застосовані для вдосконалення української податкової системи. Окрім того, буде окреслено, як спрощені системи оподаткування можуть сприяти досягненню економічної стабільності та соціального балансу.

Спрощені системи оподаткування є важливим елементом податкової політики багатьох країн світу. Вони орієнтовані на підтримку малого бізнесу та самозайнятих осіб, зменшення адміністративного навантаження й підвищення рівня податкової дисципліни. Їх впровадження сприяє економічному зростанню, підвищенню підприємницької активності та легалізації тіньової економіки [74; 91; 92].

З точки зору міжнародної практики, спрощена система оподаткування — це спеціальний режим, який дозволяє платникам податків сплачувати єдиний фіксований або зменшений податок замість кількох загальних податків. Цей режим передбачає зниження обсягу звітності, спрощення бухгалтерського обліку та використання фіксованих ставок податку залежно від доходу або обсягів діяльності [113].

Відмінною особливістю таких систем є їх адаптація до потреб малого бізнесу та самозайнятих осіб. Вони зазвичай орієнтовані на підприємства з низьким обсягом доходу, обмеженою кількістю працівників або специфічними видами діяльності, такими як послуги чи роздрібна торгівля.

З точки зору міжнародної практики, метою впровадження спрощеної системи оподаткування має на меті:

1. Стимулювання малого бізнесу. Спрощені системи створюють сприятливі умови для розвитку малого бізнесу шляхом зменшення податкового навантаження, що сприяє підвищенню зайнятості, зростанню інноваційності та покращенню соціально-економічного середовища [63].

2. Зниження адміністративних бар'єрів. Запровадження простих процедур звітності дозволяє малим підприємцям зосередитися на своїй діяльності, а не на складних податкових формальностях. У країнах ЄС,

наприклад, малий бізнес звільняється від обов'язкового аудиту фінансової звітності [113].

3. Спрощення податкових процедур. Мінімізація бюрократичних перепон сприяє легалізації діяльності суб'єктів господарювання, які раніше працювали в тіньовій економіці. У Латвії та Литві, наприклад, запровадження електронного декларування значно підвищило рівень податкової дисципліни серед малих підприємств [74; 91; 92].

Розглянемо основні принципи функціонування спрощених систем оподаткування в міжнародній практиці.

1. Прозорість. Спрощені системи оподаткування базуються на чітких та зрозумілих правилах, що полегшує їх використання та знижує ризики помилок. У Естонії, наприклад, вся податкова звітність здійснюється через електронні системи, що забезпечує прозорість і зручність для платників податків [63].

2. Доступність. Ці системи орієнтовані на широке коло підприємців, включаючи мікро- та малі підприємства, самозайнятих осіб і навіть сільськогосподарських виробників. У Польщі система фіксованих ставок оподаткування охоплює до 80% малого бізнесу [114].

3. Мінімізація адміністративного навантаження. Спрощення процедур звітності, зменшення вимог до бухгалтерського обліку та впровадження електронних систем адміністрування знижують витрати бізнесу на податкове адміністрування. У країнах, таких як Естонія та Грузія, ці принципи значно підвищили ефективність збору податків [74; 91; 92].

Спрощені системи оподаткування є ефективним інструментом підтримки малого бізнесу та стимулювання економічного зростання. Завдяки простоті адміністрування, прозорості та доступності вони сприяють розвитку підприємництва, зниженню рівня тіньової економіки та збільшенню бюджетних надходжень. Міжнародний досвід доводить, що такі системи потребують постійного вдосконалення та адаптації до економічних умов кожної країни.

Міжнародна практика свідчить про різноманітність моделей спрощених систем оподаткування. Їх класифікація дозволяє зрозуміти, як різні країни

адаптують ці режими до своїх економічних умов, структур бізнесу та адміністративних можливостей. Основними критеріями класифікації є рівень регулювання, структура ставок та форма адміністрування.

За рівнем регулювання слід виділити національні (централізовані) та локальні (регіональні) моделі.

1. Національні (централізовані) моделі регулюються на рівні центрального уряду та застосовуються до всіх суб'єктів господарювання незалежно від їхнього регіонального розташування. Прикладом є Естонія, де фіксована ставка корпоративного податку діє на всій території країни, забезпечуючи однакові умови для всіх платників [114], а також Польща, де спрощена система оподаткування передбачає однакові ставки для малого бізнесу в усіх воєводствах [74; 91; 92].

2. Локальні (регіональні) моделі, де податкові режими встановлюються або коригуються на рівні місцевих органів влади. Прикладами є США, де податок із продажів визначається на рівні штатів, а у деяких випадках – навіть на рівні муніципалітетів, та Індія, де система GST (Goods and Services Tax) дозволяє окремим штатам застосовувати специфічні ставки або правила для малих підприємств [63].

Регіональні моделі є більш гнучкими, але можуть створювати нерівні умови для платників залежно від місця реєстрації бізнесу.

За структурою ставок в міжнародній практиці слід виділити фіксовані ставки, прогресивні та галузеві.

1. Фіксовані ставки (Flat Tax) є однією з найпоширеніших у спрощених системах. Наприклад, Грузія, де підприємці сплачують фіксований податок, визначений як відсоток від доходу, незалежно від його розміру [114].

Перевагами такої ставки є простота адміністрування, прогнозованість доходів бюджету, а недоліками - менш справедливе оподаткування для суб'єктів із різними рівнями доходів.

2. Прогресивні ставки передбачають зростання податкового навантаження із збільшенням доходу. Наприклад, Франція, де малий бізнес сплачує податок за прогресивною шкалою залежно від обороту підприємства.

Перевагами такої системи є справедливість у розподілі податкового навантаження, а недоліками - складність у адмініструванні.

3. Галузеві (цільові) ставки встановлюються для окремих секторів економіки, які потребують стимулювання. Прикладом використання таких ставок є Латвія, де малий бізнес у галузях ІТ та сільського господарства користується пільговими ставками оподаткування [74; 91; 92].

Перевагами цієї системи є можливість стимулювання стратегічних галузей, а недоліками - ризики викривлення конкуренції.

За формою адміністрування в міжнародній практиці розрізняють:

1. Ручне адміністрування, що характеризується значною участю податкових органів у процесі адміністрування. Наприклад, Індія, де податкова звітність подається в паперовій формі для малих підприємств [63]. Недоліками такої системи є висока ймовірність людських помилок, низька ефективність, можливості для корупції.

2. Автоматизовані системи оподаткування передбачають використання цифрових технологій для адміністрування. Наприклад, Естонія, де 99% податкових декларацій подаються онлайн через інтегровану електронну систему [74; 91; 92]. Перевагами такої системи є прозорість, зменшення витрат на адміністрування, підвищення податкової дисципліни, а недоліками - потреба в значних інвестиціях у цифрову інфраструктуру.

Узагальнена інформація класифікацій представлено у таблиці 1.4

Таблиця 1.4

Таблиця класифікації видів єдиного податку

Критерій	Категорія	Приклад	Переваги/Недоліки
Рівень регулювання	Національні моделі	Естонія: фіксована ставка для всіх платників; Польща: однакові ставки для малого бізнесу	Єдині умови для всіх платників

Рівень регулювання	Локальні моделі	США: податок із продажів на рівні штатів; Індія: специфічні правила GST для штатів	Гнучкість, але нерівні умови для бізнесу залежно від регіону
Структура ставок	Фіксовані ставки	Грузія: фіксований податок як відсоток від доходу	Простота адміністрування, але менш справедливе оподаткування
Структура ставок	Прогресивні ставки	Франція: прогресивна шкала залежно від обороту підприємства	Справедливість, але складність адміністрування
Структура ставок	Галузеві ставки	Латвія: пільгові ставки для ІТ та сільського господарства	Стимулювання галузей, але ризики викривлення конкуренції
Форма адміністрування	Ручне адміністрування	Індія: податкові звіти у паперовій формі	Низька ефективність, можливості для корупції
Форма адміністрування	Автоматизація	Естонія: онлайн подання декларацій через електронну систему	Прозорість, висока дисципліна, але потреба у значних інвестиціях

Джерело: створено автором на основі матеріалів [1-10]

Класифікація моделей спрощених систем оподаткування дозволяє краще зрозуміти, як різні країни адаптують свої податкові режими до специфіки економіки та потреб бізнесу. Різноманітність підходів свідчить про необхідність врахування національних особливостей під час розробки податкової політики, спрямованої на підтримку малого бізнесу та стимулювання економічного зростання.

Спрощені системи оподаткування відіграють важливу роль у стимулюванні економічної активності, підтримці малого бізнесу та зниженні рівня тіньової економіки. Їх вплив на економіку залежить від специфіки впровадження, національних умов та адміністративних можливостей. Досвід розвинених країн і держав із ринками, що розвиваються, показує різноманітність ефектів, які можуть бути використані для вдосконалення податкових систем інших країн, включно з Україною.

Розглянемо приклади впливу спрощених систем на малий бізнес у розвинених країнах.

У США малий бізнес є основним драйвером економічного зростання, і спрощені системи оподаткування значно полегшують умови його діяльності. Запровадження спрощеної системи сплати податків для малого бізнесу (наприклад, через систему LLC – Limited Liability Company) дозволяє підприємцям легко реєструвати діяльність і сплачувати податки за прозорими правилами, що значно зменшує кількість нерегульованих бізнесів, особливо у сфері послуг [59]. Федеральна система США передбачає низку податкових пільг для малого бізнесу, які включають знижені ставки оподаткування та право на амортизацію витрат. Наприклад, програма SBA (Small Business Administration) надає додаткові стимули для підприємців через доступ до субсидій і спрощених процедур оподаткування [74; 91; 92].

У Великобританії вплив спрощених систем оподаткування також є значним. Малі підприємства можуть використовувати систему Self-Assessment Tax Return, яка дозволяє автоматизовано розраховувати податкові зобов'язання. Це спрощує звітність і скорочує витрати на адміністрування [112]. Також це стимулює підприємницьку активність, оскільки у 2020 році понад 70% нових підприємств було створено за спрощеною процедурою реєстрації, що свідчить про ефективність податкових стимулів для стартапів [63].

Спрощені системи чинять позитивний вплив і на економіку країн, що розвиваються.

Індія демонструє ефективність використання спрощених податкових режимів для розширення підприємницької діяльності. Запровадження єдиного податку на товари та послуги дозволило значно спростити адміністрування та скоротити кількість нерегульованих бізнесів. Малий бізнес отримав змогу реєструватися онлайн, зменшивши контакт із податковими органами [114]. Після впровадження GST малий бізнес створив понад 10 мільйонів нових робочих місць, особливо у сільській місцевості.

У Бразилії спрощена система оподаткування (Simples Nacional) є основним механізмом підтримки малого бізнесу. Simples Nacional об'єднує кілька податків у єдиний платіж, що значно зменшує адміністративні витрати

для малих підприємств [74; 91; 92]. Система дозволяє місцевим урядам коригувати ставки податків, щоб стимулювати бізнес у депресивних регіонах. У результаті спостерігається зростання підприємницької активності у віддалених районах. Розглянуту інформацію узагальнено у таблиці 1.5 за ключовими аспектами та країнами.

Таблиця 1.5

Порівняння аспектів спрощених режимів у вибраних країнах

Країна	Ключовий аспект	Опис/Результат
США	Зниження тіньової економіки	Спрощена система (LLC) дозволяє легко реєструвати діяльність, що зменшує нерегульовані бізнеси у сфері послуг.
США	Полегшення доступу до податкових пільг	Федеральна система пропонує пільги, включаючи знижені ставки і амортизацію витрат через SBA.
Великобританія	Зниження адміністративного навантаження	Система Self-Assessment Tax Return автоматизує розрахунок податків і скорочує витрати на адміністрування.
Великобританія	Стимулювання підприємницької активності	70% нових підприємств у 2020 році створено за спрощеною процедурою реєстрації.
Індія	Програма GST (Goods and Services Tax)	Єдиний податок на товари і послуги дозволяє онлайн-реєстрацію, зменшуючи контакт із податковими органами.
Індія	Розширення зайнятості	Малий бізнес створив понад 10 млн робочих місць, особливо у сільській місцевості.
Бразилія	Розширення підприємницької діяльності	Simples Nacional об'єднує кілька податків в один платіж, зменшуючи витрати на адміністрування.
Бразилія	Зменшення регіональних дисбалансів	Коригування ставок стимулює бізнес у депресивних регіонах, сприяючи зростанню активності у віддалених районах.

Джерело: створено автором на основі матеріалів [20-30]

Вплив спрощених систем оподаткування на економіку варіюється залежно від рівня розвитку країни. У розвинених країнах вони сприяють зниженню тіньової економіки та полегшенню доступу до пільг, тоді як у країнах, що розвиваються, акцент робиться на розширенні підприємницької діяльності та стимулюванні зайнятості. Вивчення цих прикладів дає змогу

Україні адаптувати найкращі практики для вдосконалення власної системи оподаткування.

Спрощені системи оподаткування є важливим елементом підтримки малого бізнесу, забезпечуючи сприятливі умови для розвитку підприємницької діяльності. Розглянемо особливості спрощених систем оподаткування в чотирьох країнах: США, Великобританії, Польщі та Індії. Ці приклади демонструють різні підходи до реалізації спрощених систем і їхній вплив на економіку.

США: податкові пільги для малого бізнесу та механізм self-employment tax.

Система оподаткування в США для малого бізнесу включає низку податкових пільг, спрямованих на зниження фінансового навантаження. Податок Self-employment tax є обов'язковим для самозайнятих осіб і покриває соціальне страхування та медичне страхування (Medicare). У 2023 році ставка становила 15,3% від чистого доходу. Податок є спрощеним аналогом для самозайнятих, оскільки включає компоненти, які зазвичай оплачуються роботодавцями [59].

Податкова пільга Section 179 Deduction дозволяє малим підприємствам амортизувати вартість обладнання протягом одного податкового року, що стимулює інвестиції в розвиток бізнесу.

Згідно з принципом Simplified Home Office Deduction самозайняті особи можуть зменшити податкову базу, використовуючи фіксовану ставку для витрат на домашній офіс. Перевагами цього принципу є сприяння легалізації діяльності самозайнятих та зменшення податкового навантаження через використання пільг. Але, в той же час, Simplified Home Office Deduction має досить високий рівень самоподаткового навантаження порівняно з іншими країнами.

Великобританія: система Flat Rate VAT для малого бізнесу.

У Великобританії діє спеціальна система спрощеного ПДВ Flat Rate VAT Scheme для малого бізнесу, яка дозволяє підприємствам сплачувати

фіксовану ставку ПДВ залежно від їхньої галузі. Згідно з цим механізмом, платники сплачують відсоток від загального доходу замість реального обсягу продажів, що включають ПДВ. Ставка залежить від галузі (від 4% до 16,5%) [112]. Вимогами до платника є те, що річний дохід підприємства має бути меншим за £150,000. Перевагами такої системи є спрощення обліку, оскільки підприємствам не потрібно враховувати вхідний і вихідний ПДВ та зменшення адміністративних витрат на податкову звітність. Але, в той же час, має місце обмеження у вигляді ліміту доходу, що ускладнює використання схеми для підприємств із швидким зростанням.

Польща: спрощена система податку на доходи для малих підприємств (лінійна ставка оподаткування)

Польща пропонує малим підприємствам можливість сплачувати податок на доходи за фіксованою лінійною ставкою, яка становить 19%. Ця ставка залишається незмінною незалежно від обсягу доходу [74; 91; 92]. Платники обчислюють податок від чистого доходу після вирахування витрат, податок сплачується щоквартально. Ця система є доступною для малих підприємств із річним доходом до 2 мільйонів євро. Стабільна ставка дозволяє підприємцям прогнозувати свої податкові зобов'язання, а чіткий механізм обліку витрат, що забезпечує справедливість оподаткування. Але, слід відзначити високі адміністративні витрати для підприємств, які не ведуть чіткого бухгалтерського обліку.

Індія: система GST (Goods and Services Tax) для малих підприємств

Індія запровадила систему GST у 2017 році, об'єднавши кілька видів податків у єдиний податок. Для малих підприємств передбачені спеціальні режими оподаткування: композитна схема GST (підприємства з доходом до 1,5 млн індійських рупій (приблизно \$20,000) можуть сплачувати податок за зниженою ставкою від 1% до 6% залежно від типу діяльності [114]; електронна реєстрація та звітність (GST дозволяє малим підприємствам реєструватися та подавати звітність онлайн, що зменшує адміністративне навантаження).

Така система дозволяє підвищити прозорість податкової системи та зменшити корупцію через мінімізацію контакту з податковими органами. Але початкові витрати на впровадження системи були високими, що стало викликом для бізнесу. Для зручності агрегуємо всі розглянуті приклади у зведену таблицю 1.6.

Таблиця 1.6

Порівняння податкових режимів

Країна	Податковий режим	Опис/Особливості	Переваги	Недоліки
США	Self-employment tax	Ставка 15,3% від чистого доходу для соціального і медичного страхування.	Сприяє легалізації діяльності самозайнятих.	Високе самоподаткове навантаження.
США	Section 179 Deduction	Амортизація вартості обладнання протягом одного року.	Стимулює інвестиції у розвиток бізнесу.	Необхідність одноразових великих витрат.
США	Simplified Home Office Deduction	Зменшення податкової бази для домашнього офісу.	Знижує податкове навантаження для самозайнятих.	Високі витрати для бізнесів без чіткої бухгалтерії.
Великобританія	Flat Rate VAT Scheme	Фіксована ставка ПДВ залежить від галузі (4-16,5%).	Спрощення обліку та зменшення витрат.	Ліміт доходу обмежує використання схеми.
Великобританія	Flat Rate VAT Scheme	Дохід має бути менше £150,000.	Зменшення адміністративних витрат.	Складно для підприємств із швидким зростанням.
Польща	Лінійна ставка податку на доходи	Фіксована ставка 19% від чистого доходу.	Стабільна ставка забезпечує прогнозованість.	Високі адміністративні витрати без бухгалтерії.

Продовж. табл. 1.6

Польща	Лінійна ставка	Доступна для доходів до 2	Чіткий механізм	Недостатність для великих підприємств.
--------	----------------	---------------------------	-----------------	--

	податку на доходи	мільйонів євро.	обліку витрат.	
Індія	Композитна схема GST	Знижена ставка від 1% до 6% залежно від типу діяльності.	Підвищення прозорості системи.	Початкові витрати на впровадження системи.
Індія	Електронна реєстрація та звітність	Онлайн реєстрація та подання звітності.	Зменшення корупції через мінімізацію контактів.	Необхідність інвестування у цифрову інфраструктуру.

Джерело: створено автором на основі матеріалів [40-50]

Спрощені системи оподаткування в різних країнах мають спільну мету – підтримку малого бізнесу, але суттєво відрізняються за механізмами реалізації. США акцентують увагу на пільгах для самозайнятих, Великобританія – на спрощенні адміністрування ПДВ, Польща – на передбачуваності лінійної ставки, а Індія – на комплексному підході до зменшення податкового навантаження через GST. Ці приклади можуть стати корисними для вдосконалення податкової системи України.

Отже, спрощені системи оподаткування визнані ефективним інструментом підтримки малого бізнесу та стимулювання економічної активності. Їх основні переваги полягають у зниженні адміністративного навантаження на підприємців, створенні сприятливих умов для легалізації діяльності та підвищенні рівня податкової дисципліни. Узагальнення міжнародного досвіду дозволяє виділити кілька ключових переваг.

Однією з основних переваг спрощених систем є суттєве скорочення обсягу податкової звітності для малого бізнесу, автоматизація та цифровізація процесів, зменшення облікових зобов'язань.

Спрощені системи сприяють виведенню бізнесу з тіні, оскільки пропонують зручні та доступні умови для реєстрації та оподаткування. Електронна звітність та автоматизовані системи адміністрування зменшують контакт підприємців із податковими органами, що мінімізує можливість корупції [63].

Спрощення процедур реєстрації та зменшення витрат на адміністрування мотивують підприємців легалізувати свою діяльність.

Простота та прозорість спрощених систем підвищують рівень податкової дисципліни серед підприємців через передбачуваність та простоту ставок. Фіксовані або лінійні ставки податків дозволяють підприємцям легко планувати свої зобов'язання, що сприяє своєчасному виконанню податкових вимог [59].

Спрощені системи оподаткування мають низку переваг, які забезпечують їх популярність у різних країнах світу. Спрощення податкової звітності, стимулювання легалізації бізнесу та підвищення рівня податкової дисципліни є ключовими факторами, які роблять ці системи ефективними для підтримки малого підприємництва. Узагальнення міжнародного досвіду може стати основою для вдосконалення української податкової системи, спрямованої на стимулювання економічного зростання.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РОЛІ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

2.1. Порівняльний аналіз діючих систем оподаткування та особливості їхнього застосування

Ефективність податкової системи є одним із ключових чинників економічної стабільності держави. Порівняльний аналіз діючих систем оподаткування дозволяє оцінити сильні й слабкі сторони кожної з них, а також визначити, які елементи можуть бути адаптовані для підвищення ефективності національної системи. У контексті єдиного податку цей аналіз особливо важливий, оскільки він допомагає зрозуміти його вплив на економіку, роль у наповненні місцевих бюджетів і здатність підтримувати малий бізнес.

Системи оподаткування в різних країнах значно відрізняються залежно від рівня економічного розвитку, структури економіки та соціальних пріоритетів. Наприклад, у розвинених країнах акцент робиться на забезпеченні прозорості та справедливості, тоді як у країнах, що розвиваються, важливішою є боротьба з тіньовою економікою й зниження бар'єрів для підприємців [100-102]. Порівняння таких систем дає змогу виявити найбільш ефективні механізми адміністрування, розрахунку та сплати податків, що можуть бути використані для вдосконалення спрощеної системи оподаткування в Україні.

Метою цього підрозділу є аналіз діючих систем оподаткування в Україні за ключовими показниками, такими як рівень податкового навантаження, прозорість адміністрування, ефективність контролю й наповнення бюджетів. Це дозволить зробити обґрунтовані висновки щодо переваг і недоліків єдиного податку, а також окреслити можливі шляхи його вдосконалення.

Податкова система України включає дві основні моделі оподаткування: загальну систему та спрощену систему (єдиний податок). Кожна з них має свої особливості, цільову аудиторію та роль у наповненні бюджету, а також різний вплив на економічну активність суб'єктів господарювання.

Загальна система оподаткування є базовим режимом для суб'єктів господарювання, який передбачає сплату основних податків. До ключових податків, які сплачують підприємства та фізичні особи, належать податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість та податок на доходи фізичних осіб. Податок на прибуток підприємств встановлюється за ставкою 18% і обчислюється на основі чистого прибутку, скоригованого на податкові різниці відповідно до норм Податкового кодексу України. Податок на додану вартість із базовою ставкою 20% є непрямим податком, що накладається на кожному етапі створення доданої вартості. Податок на доходи фізичних осіб із базовою ставкою 18% охоплює доходи найманих працівників, дивіденди та інші джерела доходів.

Ця система орієнтована переважно на великі та середні підприємства, які мають складну структуру доходів і витрат. Для таких суб'єктів характерним є ведення обліку за стандартами бухгалтерського обліку, що передбачає високий рівень деталізації. Загальна система потребує значного обсягу фінансової звітності та передбачає виконання складних процедур адміністрування. У цьому контексті вона є ефективним інструментом для підприємств, які здатні забезпечити відповідний рівень обліку й звітності.

Складність адміністрування загальної системи обумовлюється необхідністю регулярного подання звітності у встановлені строки — місячні, квартальні та річні періоди. Крім того, суб'єкти повинні вести бухгалтерський облік у повному обсязі та враховувати податкові різниці для коригування податкової бази. Ця система забезпечує високий рівень фінансового контролю за діяльністю підприємств і є важливим джерелом наповнення державного бюджету. Водночас вона створює значне адміністративне навантаження та є малоефективною для малих підприємств, оскільки вимагає значних витрат на облік і звітність.

Спрощена система оподаткування, відома як єдиний податок, створена для підтримки малого бізнесу та його стимулювання. Вона регулюється розділом XIV Податкового кодексу України та охоплює кілька груп платників,

кожна з яких має свої особливості. Перша група включає фізичних осіб-підприємців без найманих працівників із річним доходом до 1,2 млн грн. Друга група охоплює підприємців, які можуть мати до 10 найманих працівників і доходи до 5 млн грн. Третя група включає як фізичних осіб-підприємців, так і юридичних осіб з доходом до 7 млн грн, які сплачують 5% від доходу або 3% для платників ПДВ. Четверта група орієнтована на сільськогосподарських товаровиробників, які працюють за спеціальними умовами оподаткування.

Ставки податку в системі є фіксованими для першої та другої груп, базуючись на відсотку від прожиткового мінімуму або мінімальної зарплати. Для третьої групи ставка встановлюється у відсотках від обороту, залежно від обраного режиму. Об'єктом оподаткування для більшості груп є валовий дохід, а для четвертої групи — нормативна оцінка земель.

Система має значні переваги для малого та середнього бізнесу. Вона дозволяє зменшити податкове навантаження, оскільки єдиний податок сплачується замість кількох інших податків, таких як податок на прибуток, ПДВ та податок на доходи фізичних осіб. Крім того, її адміністрування значно спрощене: звітність подається щоквартально або щорічно залежно від групи. Цей режим підтримує малий бізнес, дозволяючи підприємцям легально працювати з мінімальними витратами на облік і адміністрування.

Водночас спрощена система має й недоліки. Обмеження за розміром доходу можуть гальмувати розвиток підприємств, які прагнуть розширення. Також система іноді використовується великими компаніями, що вдаються до штучного дроблення бізнесу, аби зменшити податкове навантаження.

Загальна та спрощена системи оподаткування мають суттєві відмінності, орієнтуючись на різні категорії підприємців і різні потреби бізнесу. Перша забезпечує глибокий контроль за фінансовими потоками і є доцільною для великих компаній, тоді як друга спрямована на підтримку малого бізнесу, спрощуючи адміністрування та зменшуючи податкове навантаження. Ці особливості можна чітко побачити у порівняльній таблиці 2.1.

**Порівняння загальної та спрощеної системи за вибраними
характеристиками**

Параметр	Загальна система оподаткування	Спрощена система оподаткування
Основні податки	Податок на прибуток підприємств (18%), ПДВ (20%), ПДФО (18%).	Єдиний податок: Фіксовані ставки для 1-2 груп, відсоткові для 3-4 груп.
Цільова аудиторія	Великі та середні підприємства з детальним фінансовим обліком.	Малі підприємства та ФОПи з обмеженим доходом (до 7 млн грн для 3 групи).
Адміністрування	Складне адміністрування: регулярна звітність, повний бухгалтерський облік, облік податкових різниць.	Просте адміністрування: подання щоквартальної або річної звітності.
Переваги	Більший контроль за фінансовими потоками, значні надходження до державного бюджету.	Зменшення податкового навантаження, підтримка малого бізнесу, мінімальні витрати на адміністрування.
Недоліки	Високий рівень адміністративного навантаження, не вигідна для малих підприємств.	Обмеження за доходом, ризик штучного дроблення бізнесу великими компаніями.

Джерело: створено автором на основі матеріалів [1-10]

Загальна та спрощена системи оподаткування в Україні мають різні цілі та переваги. Загальна система орієнтована на великі підприємства й забезпечує значні надходження до бюджету, але є складною в адмініструванні. Спрощена система підтримує малий бізнес, сприяє його легалізації та знижує тінізацію економіки. Їхній аналіз дозволяє зрозуміти роль кожної системи в економічному середовищі України.

Загальна та спрощена системи оподаткування в Україні відрізняються за складністю адміністрування, фінансовим навантаженням, впливом на податкову дисципліну й місцеві бюджети. Ці відмінності визначають їхню роль у підтримці підприємництва, стимулюванні економічного розвитку та наповненні бюджетів.

Загальна система передбачає сплату кількох видів податків, таких як податок на прибуток, податок на додану вартість (ПДВ) та податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). Підприємства зобов'язані вести повний бухгалтерський

облік і подавати різні форми звітності: місячну, квартальну та річну. Обчислення податків вимагає значних знань податкового законодавства, залучення кваліфікованих бухгалтерів і використання спеціалізованого програмного забезпечення [100-102].

У спрощеній системі адміністрування значно полегшене: підприємці сплачують один податок замість кількох. Звітність обмежується поданням декларацій раз на рік для першої та другої груп або щоквартально для третьої групи. Спростивши адміністрування, система дозволяє підприємцям мінімізувати витрати на бухгалтерію, що особливо важливо для мікробізнесу [10].

Загальна система є значно складнішою й вимагає більших адміністративних зусиль, тоді як спрощена система забезпечує зручність і доступність для малого бізнесу. Зберемо порівняльну таблицю 2.2.

Таблиця 2.2

Порівняльна характеристика загальної та спрощеної системи оподаткування

Критерій	Загальна система	Спрощена система
Основні податки	Сплата кількох видів податків: податок на прибуток, ПДВ, ПДФО	Сплата одного податку замість кількох
Адміністрування та звітність	Ведення повного бухгалтерського обліку та подання місячної, квартальної та річної звітності	Подання декларацій раз на рік (перша і друга групи) або щоквартально (третья група)
Витрати на облік	Вимагає значних знань податкового законодавства, кваліфікованих бухгалтерів і використання спеціалізованого програмного забезпечення	Мінімальні витрати на бухгалтерію, важливо для мікробізнесу

Джерело: створено автором на основі матеріалів [1-10]

У загальній системі оподаткування податкові ставки є відносно високими, що створює значне фінансове навантаження на підприємства. Наприклад, ставка податку на прибуток складає 18%, податок на додану

вартість (ПДВ) — 20%, а податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) також дорівнює 18%. Такі умови є обтяжливими для підприємств із низьким рівнем доходу, адже висока ставка податків часто ускладнює фінансову стабільність і конкурентоспроможність бізнесу [28-33].

На противагу цьому, спрощена система пропонує більш доступні ставки оподаткування, що робить її привабливою для малого бізнесу. Для першої та другої груп застосовуються фіксовані ставки, розмір яких залежить від прожиткового мінімуму чи мінімальної заробітної плати. Платники третьої групи сплачують 5% від доходу або 3% у випадку, якщо вони є платниками ПДВ. Ця структура значно знижує фінансове навантаження, що сприяє легалізації діяльності підприємців та забезпечує їм простіші умови для ведення бізнесу.

У загальній системі оподаткування забезпечується жорсткий контроль за виконанням податкових зобов'язань. Це досягається через проведення перевірок, облік податкових різниць і детальний моніторинг фінансової звітності, що дозволяє знизити ризики ухилення від сплати податків (Slemrod, 2007). Водночас висока складність адміністрування може призводити до помилок у звітності та порушення норм законодавства, що створює додаткові ризики для платників податків.

Спрощена система, на противагу, відзначається простотою адміністрування та мінімальними вимогами до звітності, що сприяє підвищенню податкової дисципліни. Завдяки використанню сучасних електронних сервісів, таких як «Електронний кабінет платника», підприємці отримують можливість своєчасно виконувати свої податкові зобов'язання, зменшуючи ризики помилок і ухилення від сплати податків [74; 91; 92]. Прозорість і доступність правил у цій системі створюють сприятливі умови для залучення підприємців до легальної діяльності (табл. 2.3).

Порівняння податкової дисципліни

Критерій	Загальна система	Спрощена система
Контроль за виконанням зобов'язань	Жорсткий контроль через перевірки, облік податкових різниць і детальний контроль фінансової звітності [23; 76]	Проста сплата єдиного податку з мінімальними вимогами до звітності
Адміністрування	Складне адміністрування, що може ускладнювати виконання зобов'язань	Просте адміністрування завдяки використанню електронних сервісів
Ризики та помилки	Високий ризик помилок у звітності та порушення законодавства	Низький ризик ухилення від сплати податків завдяки доступним правилам і електронним інструментам [74; 91; 92]

Джерело: створено автором на основі матеріалів [1-10]

Спрощена система сприяє підвищенню податкової дисципліни серед підприємців завдяки прозорим і доступним правилам.

Загальна система оподаткування впливає на місцеві бюджети через податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), який є одним із основних джерел їхнього наповнення. Однак частина ПДФО розподіляється між державним і місцевими бюджетами, що обмежує безпосередній вплив цієї системи на фінансову автономію регіонів [9]. Це створює залежність місцевих бюджетів від загального перерозподілу коштів, що зменшує їхню фінансову стійкість.

На відміну від цього, спрощена система оподаткування забезпечує прямий позитивний вплив на місцеві бюджети, оскільки всі надходження від єдиного податку залишаються в територіальних громадах. Ця система є важливим джерелом фінансування для регіонів, сприяючи їхній економічній стабільності та розвитку. Завдяки таким особливостям спрощена система відіграє ключову роль у зміцненні фінансової бази місцевих бюджетів і сприяє фінансовій децентралізації.

Порівняльний аналіз загальної та спрощеної систем оподаткування в Україні демонструє їхні суттєві відмінності. Загальна система орієнтована на великі підприємства, але характеризується високим адміністративним і

фінансовим навантаженням. Спрощена система є більш доступною для малого бізнесу, забезпечує простоту адміністрування, сприяє легалізації підприємництва та має значний вплив на місцеві бюджети.

Системи оподаткування в Україні мають як переваги, так і виклики, які обмежують їхню ефективність. Загальна система орієнтована на великі підприємства, тоді як спрощена підтримує малий бізнес, але обидві стикаються з низкою проблем, що впливають на адміністрування, контроль і дотримання податкового законодавства.

Трудомістке адміністрування є однією з ключових проблем загальної системи оподаткування. Ведення обліку податкових різниць значно ускладнює роботу великих підприємств, оскільки потребує додаткових ресурсів для коректного розрахунку податкової бази для податку на прибуток [110]. Крім того, підприємства зобов'язані регулярно подавати звітність кілька разів на рік — місячну, квартальну та річну, що значно підвищує витрати на бухгалтерські послуги та програмне забезпечення. Ці аспекти створюють значне навантаження як для підприємців, так і для податкових органів, що адмініструють ці процеси.

Ще одним важливим викликом є складна процедура звітності, зокрема адміністрування податку на додану вартість (ПДВ). Цей процес вимагає не лише реєстрації та формування податкових накладних, але й точного розрахунку податкового кредиту, що робить ПДВ одним із найскладніших податків у системі [28-33]. Складні правила обчислення податку на прибуток, які передбачають коригування фінансового результату, додають ще більше труднощів, особливо для підприємств із обмеженими адміністративними ресурсами. Як наслідок, загальна система провокує зростання адміністративних витрат, підвищує ризики помилок у звітності та можливості штрафних санкцій.

Спрощена система, попри зручність адміністрування, має певні недоліки, які стосуються зловживання її умовами. Одним із найпоширеніших способів ухилення від оподаткування є штучне дроблення бізнесу великими підприємствами. Це дозволяє їм реєструвати кілька суб'єктів малого бізнесу,

щоб уникнути оподаткування за загальною системою [100-102]. Крім того, деякі підприємства змінюють структуру своїх доходів, аби відповідати критеріям спрощеної системи, що унеможлиблює її ефективне застосування для справедливого розподілу податкового навантаження.

Ще одним викликом є недостатній контроль за точністю обліку в спрощеній системі. Через обмежений доступ податкових органів до фінансових даних платників єдиного податку складно перевірити достовірність звітності. Хоча електронні сервіси, як «Електронний кабінет платника», полегшують сплату податків, вони не завжди забезпечують ефективний контроль за доходами малих підприємств [74; 91; 92]. Це призводить до зниження податкових надходжень, втрати прозорості у відносинах між платниками податків і державою та створює додаткові ризики для бюджету (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Порівняння викликів у системах оподаткування

Критерій	Загальна система	Спрощена система
Адміністрування	Вимагає значних ресурсів для адміністрування, включаючи облік податкових різниць та регулярну звітність [110]	Проста система адміністрування, але існують ризики зловживань, зокрема штучне дроблення бізнесу [100-102]
Складність звітності	Складна процедура адміністрування ПДВ та податку на прибуток через необхідність реєстрації, формування накладних і коригування фінансового результату [28-33].	Недостатній контроль через обмеження перевірок та недоліки електронного адміністрування [74; 91; 92]
Ризики та наслідки	Зростання адміністративних витрат, підвищені ризики помилок у звітності, штрафи	Зниження податкових надходжень, втрата прозорості у відносинах між платниками податків і державою

Джерело: створено автором на основі матеріалів [28-33; 74;91;92;100-102;110]

Особливості застосування систем оподаткування в Україні свідчать про необхідність удосконалення механізмів адміністрування. Загальна система стикається з проблемами трудомісткого адміністрування та складної звітності, тоді як спрощена система потребує посилення контролю та запобігання

зловживанням. Адаптація найкращих міжнародних практик може допомогти вирішити ці проблеми.

Загальна та спрощена системи оподаткування в Україні мають свої унікальні переваги та недоліки, які визначають їхню ефективність у різних умовах. Їхній вплив на розвиток бізнесу та наповнення місцевих бюджетів також суттєво відрізняється, що робить їх взаємодоповнюючими, але водночас такими, що потребують вдосконалення.

Загальна система оподаткування має кілька суттєвих переваг, серед яких важливу роль відіграє справедливість оподаткування. Вона дозволяє обчислювати податки на основі реального прибутку підприємств, що забезпечує рівномірний розподіл податкового навантаження та сприяє створенню умов для конкуренції на ринку [28-33]. Крім того, завдяки обов'язковому бухгалтерському обліку та регулярній звітності податкові органи отримують доступ до повної фінансової інформації платників, що дозволяє мінімізувати випадки ухилення від оподаткування та покращує прозорість податкових взаємин.

Ще однією перевагою є значний внесок загальної системи у наповнення державного бюджету. Податок на прибуток, ПДВ та ПДФО є основними джерелами доходів загального фонду бюджету, забезпечуючи фінансову стабільність держави. Проте, попри значущість цих показників, система має і низку недоліків, які обмежують її ефективність і створюють значне адміністративне навантаження.

Серед ключових недоліків загальної системи можна виділити її складність в адмініструванні. Обчислення податкових різниць, формування податкового кредиту з ПДВ та дотримання інших вимог вимагають від підприємств значних фінансових і часових ресурсів [74; 91; 92]. Це призводить до високих витрат на бухгалтерський облік, що особливо відчутно для середнього бізнесу, який не завжди має змогу залучати кваліфікованих фахівців.

Додатково, складність системи може провокувати ухилення від оподаткування, що погіршує її ефективність. Через помилки у звітності чи навмисне порушення законодавства підприємства намагаються знизити свої податкові зобов'язання, що створює додаткові ризики для бюджету. Таким чином, складність і витратність загальної системи є її суттєвими слабкими сторонами, які потребують уваги для вдосконалення.

Спрощена система має очевидну перевагу у простоті адміністрування. Завдяки єдиному податку, який замінює кілька інших, підприємцям вдається значно спростити виконання своїх зобов'язань перед податковими органами. Мінімальні вимоги до звітності також знижують навантаження на бізнес і дозволяють підприємцям зосередитися на розвитку своєї діяльності [10]. Цей аспект є особливо важливим для малого бізнесу, який не має достатньо ресурсів для складного податкового обліку.

Додатковою перевагою є стимулювання малого бізнесу. Знижені ставки податків і відсутність вимог до складного бухгалтерського обліку дозволяють підприємствам працювати легально навіть за умов низької прибутковості. Окрім цього, спрощена система відіграє ключову роль у фінансуванні місцевих бюджетів. Усі надходження від єдиного податку спрямовуються до місцевих громад, сприяючи фінансовій стабільності регіонів і підтримці місцевих ініціатив.

Однак спрощена система також має свої недоліки, серед яких найсуттєвішим є можливість зловживань. Великі підприємства нерідко штучно дроблять свій бізнес, щоб відповідати умовам спрощеної системи, що зменшує надходження до бюджету [67-70]. Крім того, ліміти доходів, встановлені для платників єдиного податку, обмежують можливості зростання бізнесу, який прагне розширити свою діяльність.

Ще одним слабким місцем є обмежений контроль за діяльністю платників. Відсутність вимог щодо ведення повного обліку операцій ускладнює перевірку достовірності звітності, що призводить до недонадходжень до бюджету. Це створює додаткові ризики для фінансової стабільності та

підкреслює необхідність удосконалення механізмів контролю в межах спрощеної системи (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Порівняння слабких та сильних сторін систем

Критерій	Загальна система	Спрощена система
Переваги: Справедливість оподаткування	Забезпечує обчислення податків на основі реального прибутку, що сприяє справедливому розподілу податкового навантаження	Знижені ставки податків дозволяють малим підприємцям працювати навіть за умов низької прибутковості
Переваги: Контроль і прозорість	Високий рівень контролю завдяки обов'язковому бухгалтерському обліку та регулярній звітності	Мінімальні вимоги до звітності спрощують адміністрування, забезпечуючи прозорість
Переваги: Вплив на бюджети	Основні джерела доходів загального бюджету: податок на прибуток, ПДВ, ПДФО	Прямий вплив на місцеві бюджети завдяки надходженням від єдиного податку
Недоліки: Складність адміністрування	Обчислення податкових різниць, формування податкового кредиту та інші вимоги створюють високе адміністративне навантаження [74; 91; 92]	Існують ризики зловживань, наприклад, штучне дроблення бізнесу для використання пільг [67-70]
Недоліки: Витрати на звітність	Значні витрати на ведення бухгалтерського обліку та підготовку звітності, особливо для середнього бізнесу	Відсутність обов'язкового складного обліку спрощує діяльність, але ускладнює контроль за звітністю
Недоліки: Ризик зловживань	Складність системи провокує ухилення від сплати податків через помилки чи навмисні порушення	Обмеження за доходами стримують зростання бізнесу, а недонадходження впливають на стабільність бюджету

Джерело: створено автором на основі матеріалів [67-70; 91-92]

Загальна та спрощена системи оподаткування мають різний вплив на розвиток бізнесу. Загальна система, завдяки своїй орієнтації на справедливість оподаткування, краще підходить для великих і середніх підприємств. Вона дозволяє обчислювати податки на основі реального прибутку, забезпечуючи конкурентоспроможність на ринку. Однак ця перевага супроводжується значними витратами на адміністрування, що може бути обтяжливим для підприємств із обмеженими ресурсами. Спрощена система, навпаки, сприяє розвитку малого бізнесу, мінімізуючи адміністративне та фінансове

навантаження. Її прості правила адміністрування створюють сприятливі умови для легальної діяльності підприємців, але ця система має обмежений потенціал для підтримки середніх і великих підприємств, які прагнуть розширення.

Щодо наповнення місцевих бюджетів, ці системи також демонструють суттєві відмінності. Загальна система впливає на місцеві бюджети опосередковано через податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), частина якого надходить на місцевий рівень. Водночас спрощена система має прямий позитивний вплив на фінансову стабільність регіонів, оскільки всі надходження від єдиного податку залишаються в територіальних громадах. Це робить її важливим інструментом для зміцнення місцевих бюджетів і сприяє фінансовій автономії громад.

Загальна система є основою оподаткування для великих і середніх підприємств, тоді як спрощена система створює сприятливі умови для малого бізнесу. Обидві системи мають свої переваги та недоліки, тому їх удосконалення повинно враховувати потреби підприємців і бюджетів різних рівнів. Аналіз міжнародного досвіду може допомогти розв'язати ключові проблеми кожної системи, особливо щодо спрощення адміністрування та запобігання зловживанням.

2.2. Динамічна характеристика надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів України

Єдиний податок відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності місцевих бюджетів України. Його спрощена структура та пряме надходження до місцевих бюджетів роблять цей податок одним із ключових джерел доходів територіальних громад. Однак динамічний аналіз змін обсягів надходжень є необхідним для розуміння впливу цього податку на фінансове становище регіонів і ефективність податкової політики.

Виявлення трендів у надходженнях дозволяє оцінити стабільність єдиного податку як джерела доходів для місцевих бюджетів. Аналіз динаміки

допомагає визначити періоди зростання чи скорочення надходжень, а також виявити зовнішні чинники, які впливають на ці зміни.

Оцінка ефективності податкових реформ за допомогою динамічного аналізу є важливим інструментом для розуміння їх впливу. Зміни, впроваджені у 2011, 2015 та 2020 роках, дали різні результати, і аналіз дозволяє встановити, наскільки вони сприяли зростанню доходів місцевих бюджетів.

Прогнозування доходів місцевих бюджетів базується на даних про динаміку надходжень єдиного податку. Це дає змогу більш точно планувати витрати територіальних громад, забезпечуючи їх фінансову стабільність у майбутньому.

Вивчення динаміки надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів України за останнє десятиліття має на меті визначити, чи цей податок забезпечує стабільний приріст доходів або є залежним від економічних коливань. Цей аналіз дозволить зрозуміти, наскільки громади можуть покладатися на нього в довгостроковій перспективі.

Оцінка впливу податкових реформ, таких як зміна ставок і обмежень для платників, дасть змогу визначити їхню ефективність у збільшенні доходів місцевих бюджетів. Крім того, дослідження впливу надходжень єдиного податку на фінансову стабільність місцевих громад допоможе з'ясувати, наскільки вони залежать від цього джерела і чи варто диверсифікувати доходи для зменшення ризиків.

Динамічний аналіз надходжень єдиного податку є ключовим інструментом для оцінки його ролі у фінансуванні місцевих бюджетів. Він дає змогу виявити довгострокові тенденції, оцінити ефективність податкових реформ та зробити висновки щодо стабільності доходів територіальних громад.

Приріст надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів у 2023 році демонструє позитивну динаміку, порівняно з попередніми роками. Загальний обсяг надходжень за рік зріс на 18,2% або на 8,6 млрд грн, що свідчить про стабільність цього джерела доходів навіть в умовах воєнного стану. У грошовому вираженні сума надходжень від єдиного податку до місцевих

бюджетів склала 55,8 млрд грн, що забезпечує вагому частину загальних доходів місцевих бюджетів. Такий результат значною мірою зумовлений поступовим відновленням економічної активності у більшості регіонів країни, зокрема завдяки адаптації бізнесу до нових умов роботи та державним заходам підтримки підприємницької діяльності.

Водночас слід зазначити, що темпи приросту протягом року зазнавали значних коливань. На початку 2023 року спостерігалася стабільна позитивна динаміка, зумовлена активізацією підприємництва після складного 2022 року. Проте вже в другій половині року темпи приросту почали сповільнюватися через зміну законодавства, а саме скасування з серпня 2023 року спеціальної ставки єдиного податку для фізичних осіб-підприємців 3-ї групи (2%). Попри ці труднощі, загальний показник залишився позитивним, що вказує на потенціал єдиного податку як надійного джерела поповнення місцевих бюджетів навіть у кризових умовах (рис. 2.1).

Рис. 2.1 Динаміка надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів

Джерело: створено автором на основі матеріалів [110]

Коливання динаміки надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів у 2023 році було зумовлене як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Протягом року темпи приросту коливалися в межах від +156,78% у деяких періодах до -16,5%, що стало наслідком змін у податковому законодавстві.

Одним із ключових факторів стало запровадження спеціальної ставки 2% для платників єдиного податку 3-ї групи під час воєнного стану. Ця пільга стимулювала надходження у 2022 році та на початку 2023 року, але її скасування з 1 серпня 2023 року значно вплинуло на зниження обсягів у другій половині року. Крім того, зміни в термінах сплати податку (щомісячні платежі для ставки 2% і щоквартальні для стандартної ставки 5%) також вплинули на нерівномірність надходжень протягом року (рис. 2.2).

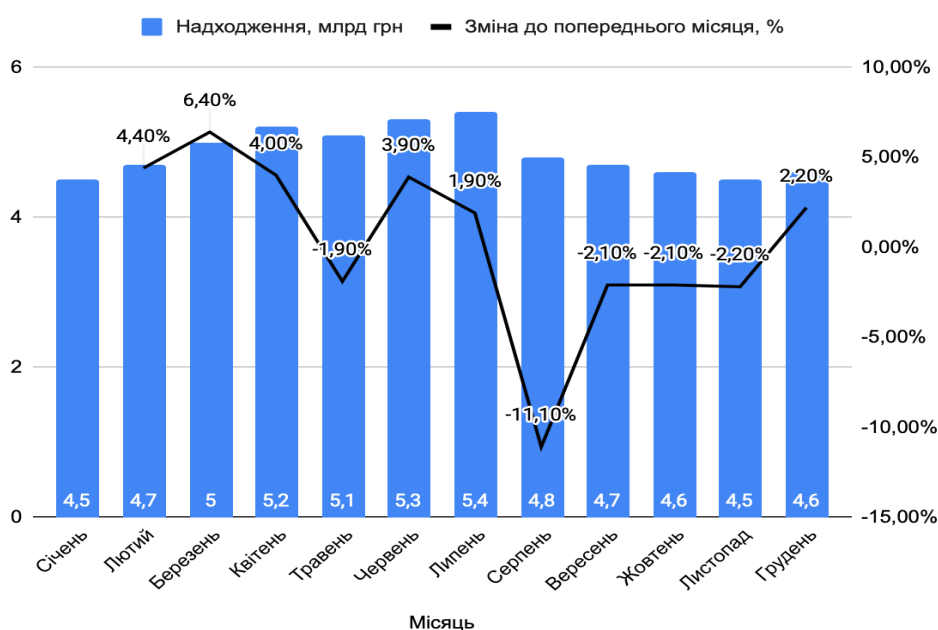

Рис. 2.2 Розподіл надходжень єдиного податку за місяцями протягом 2023 року

Джерело: створено автором на основі матеріалів [110]

Попри ці коливання, єдиний податок залишався стабільним джерелом доходів для місцевих бюджетів. Значний приріст спостерігався у першій половині року, коли підприємства й ФОПи активно використовували пільгову ставку 2%, що дозволило збільшити обсяги платежів до місцевих бюджетів. Після скасування цієї ставки динаміка змінилася, однак навіть у таких умовах єдиний податок продовжував забезпечувати суттєву частку доходів місцевих бюджетів. Це свідчить про адаптивність цієї форми оподаткування та її роль у підтримці фінансової стабільності громад в умовах економічної невизначеності.

Зміни у податковому законодавстві суттєво вплинули на динаміку надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів у 2023 році. Найвагомим фактором стало скасування спеціальної ставки 2% для ФОПів 3-ї групи з 1 серпня 2023 року, що зменшило обсяги надходжень у другій половині року. Ця ставка була введена під час воєнного стану для підтримки бізнесу й забезпечила значний приріст надходжень у 2022-2023 роках, дозволяючи підприємствам сплачувати єдиний податок за зниженою ставкою замість податку на прибуток. Крім того, різниця у термінах сплати (щомісячна для ставки 2% і щоквартальна для стандартної 5%) призвела до нерівномірності платежів, що стало ще одним чинником коливань у надходженнях протягом року.

Пільгові умови, впроваджені у 2022 році, дозволили багатьом великим підприємствам перейти на спрощену систему оподаткування, що значно збільшило надходження від єдиного податку. Однак скасування цих умов у серпні 2023 року призвело до зменшення бази платників єдиного податку, оскільки деякі компанії повернулися до стандартного оподаткування податком на прибуток. Незважаючи на ці зміни, єдиний податок залишився важливим джерелом доходів місцевих бюджетів, адже більшість малих і середніх підприємств продовжують використовувати спрощену систему. Це демонструє гнучкість єдиного податку та його здатність адаптуватися до змін у податковій політиці (табл. 2.6).

Динаміка надходжень єдиного податку

Період	Ставка єдиного податку	Надходження, млрд грн	Частка від загальних надходжень, %
Квітень – Грудень 2022	2%	10,5	22,3%
Січень – Липень 2023	2%	7,2	13,0%
Серпень – Грудень 2023	5%	8,4	15,1%

Джерело: створено автором на основі матеріалів [109- 110]

Регіональна динаміка надходжень єдиного податку у 2023 році демонструє суттєві відмінності між областями України. Найнижчий приріст спостерігався в Тернопільській області (+10,1%), тоді як Кіровоградська область показала найвищий результат із приростом у +38,4%. Такі відмінності зумовлені нерівномірним відновленням економічної активності, рівнем адаптації бізнесу до нових умов і кількістю внутрішньо переміщених осіб, що впливало на локальні економіки. У регіонах, де було менше бойових дій та куди релокувався бізнес, темпи зростання виявилися значно вищими, ніж у постраждалих територіях.

Єдиний податок залишається ключовим джерелом наповнення місцевих бюджетів, забезпечуючи 8,6% їхніх загальних доходів у 2023 році. У структурі доходів міста Києва він займає ще вагомішу частку — 69% усіх місцевих податків, що становить 13,1 млрд грн. Такий розподіл свідчить про значну роль малого та середнього бізнесу у фінансуванні місцевих бюджетів, особливо у великих містах, де сконцентровано багато підприємств. Важливо, що єдиний податок забезпечує стійкість і передбачуваність доходів, навіть у складних економічних умовах (рис. 2.3).

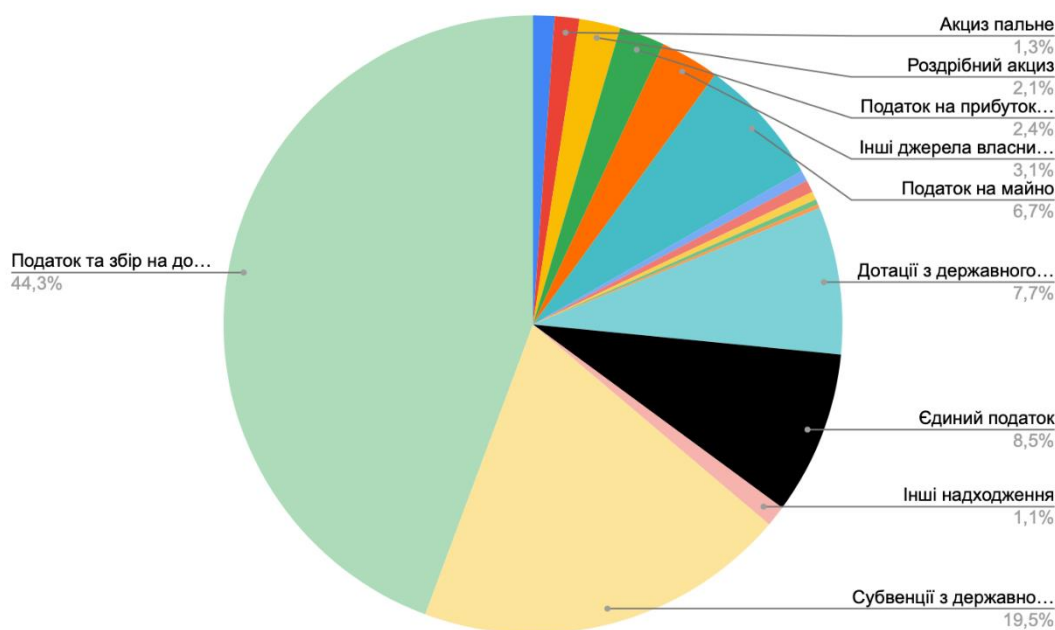

Рис. 2.3 Структура податкових надходжень

Джерело: створено автором на основі матеріалів [110]

Основними драйверами зростання надходжень єдиного податку у 2023 році стали відновлення економічної активності, адаптація підприємств до умов війни та зростання підприємницької діяльності. Водночас, зміни у податковому законодавстві, такі як скасування спеціальної ставки 2% та зміна умов адміністрування, частково стримували темпи приросту в другій половині року. На негативну динаміку в окремих регіонах впливали бойові дії, міграція населення та втрата економічної бази.

Протягом року динаміка надходжень єдиного податку була нерівномірною. У першій половині року спостерігався стійкий приріст завдяки пільговим умовам оподаткування. Проте скасування ставки 2% у серпні 2023 року призвело до зниження темпів зростання, особливо у жовтні-грудні. Незважаючи на це, загальні річні показники залишаються позитивними, що свідчить про стабільність цього джерела доходів навіть за умов змін у законодавстві.

Порівняно з довоєнним 2021 роком, надходження від єдиного податку у 2023 році зросли на 28,6%, що вказує на значний потенціал цієї форми

оподаткування. Відновлення економічної активності після кризи 2022 року, зокрема у безпечних регіонах, стало важливим фактором цього приросту. Попри воєнні виклики, малий і середній бізнес продемонстрували високу гнучкість, продовжуючи забезпечувати значну частку доходів місцевих бюджетів.

Єдиний податок у 2023 році залишався одним із найбільш стабільних джерел доходів для місцевих бюджетів завдяки спрощеній системі адміністрування. Незважаючи на зміни у законодавстві та економічні труднощі, цей податок продовжував забезпечувати значну частку доходів місцевих бюджетів, займаючи друге місце після податку на доходи фізичних осіб. Це свідчить про важливість подальшого вдосконалення адміністрування та підтримки малого і середнього бізнесу, який є основним платником єдиного податку.

2.3. Аналіз міжнародного досвіду в адмініструванні місцевих податків.

Адміністрування місцевих податків є критичним елементом фінансової стабільності регіонів та ефективного функціонування бюджетної системи. У світовій практиці існують різні підходи до адміністрування місцевих податків, які враховують національні особливості, рівень економічного розвитку, технічний прогрес та податкову культуру. Вивчення цих практик дозволяє визначити ефективні механізми та інструменти, які можуть бути адаптовані для вдосконалення податкової системи України.

Вивчення міжнародного досвіду є важливим для України, яка як країна з перехідною економікою стикається з низкою викликів у сфері адміністрування місцевих податків. Серед ключових проблем можна виділити високу залежність місцевих бюджетів від трансфертів із державного бюджету, що обмежує їх фінансову автономію. Додатково, існують труднощі із забезпеченням прозорості адміністрування податків та ефективної боротьби з ухиленням від їх

сплати. Відсутність належного технічного забезпечення для адміністрування податкових надходжень також створює бар'єри для ефективного функціонування місцевих фінансів. Вивчення міжнародних практик може допомогти подолати ці проблеми, адаптувавши успішні моделі до українських реалій.

У таких умовах аналіз міжнародного досвіду може допомогти:

1. Визначити кращі практики автоматизації процесів адміністрування.
2. Оцінити роль місцевих податків у наповненні бюджетів та стимулюванні регіонального розвитку.
3. Запровадити інноваційні технології, які вже довели свою ефективність у країнах із подібними економічними умовами.

Цей підрозділ зосереджується на дослідженні механізмів адміністрування місцевих податків у різних країнах світу. Особлива увага приділяється автоматизації податкових процесів, використанню електронних платформ для звітності, децентралізації та цифровізації адміністрування. Аналіз цих аспектів дозволить зрозуміти, які інструменти та підходи забезпечують найбільшу ефективність у сучасних умовах.

Додатково підрозділ спрямований на визначення можливостей адаптації найкращих міжнародних практик до українських реалій. Порівняння досвіду інших країн, стане основою для формулювання рекомендацій щодо реформування системи адміністрування місцевих податків в Україні, враховуючи її економічні особливості та технічні можливості.

Вивчення міжнародного досвіду в адмініструванні місцевих податків є важливим кроком на шляху до реформування української податкової системи. Інтеграція перевірених механізмів і сучасних технологій дозволить підвищити ефективність адміністрування, зменшити тінізацію економіки та забезпечити стійкий розвиток місцевих громад.

Адміністрування місцевих податків у міжнародній практиці відображає різноманітність підходів до організації бюджетних відносин між центральними та місцевими органами влади. Рівень децентралізації, економічний розвиток і

податкова культура визначають вибір моделей адміністрування, які можуть значно вплинути на ефективність збору доходів і розвиток регіонів.

Місцеві податки — це платежі, які встановлюються та адмініструються місцевими органами влади. Вони є основним джерелом доходів територіальних громад, забезпечуючи їхню фінансову автономію та можливість виконання соціально-економічних функцій [28-33].

Місцеві податки відіграють ключову роль у формуванні бюджетів розвинених країн, забезпечуючи фінансову незалежність місцевих органів влади. У США основний акцент робиться на майнових податках, які складають близько 72% доходів місцевих органів влади [76-77]. Загалом, місцеві податки забезпечують близько 35% від загальних доходів бюджетів, що дозволяє громадам фінансувати місцеві послуги та інфраструктуру, зменшуючи залежність від трансфертів із федерального бюджету.

У Великобританії значну частку місцевих бюджетів становить Council Tax, який є податком на нерухомість. У 2022 році цей податок приніс місцевим органам влади £36 млрд, що склало 65% від їхніх загальних доходів [112]. Така структура дозволяє місцевим громадам активно брати участь у фінансовому плануванні та ефективно реагувати на потреби регіонального розвитку.

Швеція натомість акцентує увагу на прибутковому податку, який є основним джерелом доходів місцевих бюджетів і забезпечує 71% усіх надходжень комун. Такий підхід дозволяє не лише зберігати фінансову стабільність місцевих бюджетів, але й підтримувати високий рівень соціальних послуг, що фінансуються за рахунок цього податку. Завдяки цьому місцеві громади в Швеції мають широкі можливості для автономного управління своїми фінансами (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Порівняльна таблиця ролі місцевих податків у бюджетах розвинутих країн

Країна	Основний місцевий податок	Частка у місцевих бюджетах	Загальний вплив
США	Майнові податки	72% доходів місцевих органів [76-77]	35% загальних доходів бюджету забезпечують місцеві податки
Великобританія	Council Tax (податок на нерухомість)	65% доходів місцевих бюджетів (£36 млрд у 2022 році)[114]	Важливе джерело фінансування місцевих послуг та інфраструктури
Швеція	Прибутковий податок	71% усіх доходів комун	Сприяє стабільності місцевих бюджетів і підтримці соціальних послуг

Джерело: створено автором на основі матеріалів [76-77; 114]

Децентралізація є важливим чинником, що впливає на ефективність адміністрування місцевих податків.

Високий рівень децентралізації характерний для таких країн, як Швеція та Швейцарія, де місцеві органи мають повноваження встановлювати ставки податків і адмініструвати їх. Такий підхід забезпечує прозорість і підзвітність у використанні бюджетних коштів, а також підвищує ефективність фінансування місцевих потреб. Крім того, автономність місцевих бюджетів сприяє кращій адаптації до специфічних потреб громад [74; 91; 92].

Середній рівень децентралізації можна спостерігати у Польщі, де місцеві органи отримують дохід від майнового податку, але його адміністрування регулюється центральною владою. Це дозволяє уникнути значної регіональної нерівності, водночас забезпечуючи стабільні надходження до місцевих бюджетів. Такий підхід зберігає баланс між автономією регіонів і єдністю фінансової системи.

Низький рівень децентралізації характерний для Франції, де ключові податки адмініструються централізовано. Частина доходів місцевих бюджетів формується через трансферти, що значно знижує фінансову автономію регіонів.

Така система може бути ефективною для зменшення диспропорцій у розвитку, але водночас обмежує можливості місцевих громад у самостійному вирішенні фінансових питань.

Розглянемо яка існує різниця між централізованими та локалізованими моделями адміністрування

Централізовані моделі оподаткування передбачають, що всі аспекти адміністрування — від встановлення ставок до збору й обліку податків — регулюються центральним урядом. Такий підхід забезпечує рівномірність і контроль за розподілом податкових надходжень. Наприклад, у Франції податок на прибуток підприємств адмініструється виключно центральними органами, хоча частина зібраних коштів перерозподіляється до місцевих бюджетів. Це дозволяє уникнути значної фінансової диспропорції між регіонами, проте значно обмежує фінансову автономію місцевих громад.

Локалізовані моделі, навпаки, надають місцевим органам влади право встановлювати ставки податків, визначати базу оподаткування та здійснювати контроль за їх сплатою. Це сприяє адаптації податкової політики до місцевих потреб і забезпечує ефективніше використання коштів. Наприклад, у Швейцарії кожен кантон і муніципалітет встановлює власні ставки прибуткового податку, що дозволяє регіонам самостійно визначати джерела своїх доходів. Проте така система може призводити до регіональної нерівності, коли економічно сильніші регіони отримують суттєво більше надходжень, ніж менш розвинені.

Міжнародний досвід свідчить, що рівень децентралізації відіграє важливу роль у адмініструванні місцевих податків. Успішні моделі адміністрування, такі як локалізовані моделі Швеції та Швейцарії, можуть бути частково адаптовані для України з урахуванням її економічних і соціальних реалій.

Зберемо розглянуті приклади міжнародного досвіду у комплексну таблицю порівняння (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Комплексне порівняння міжнародного досвіду рівня децентралізації в адмініструванні місцевих податків

Країна	Основний місцевий податок	Частка у місцевих бюджетах (%)	Рівень децентралізації	Особливості адміністрування
США	Майновий податок	72	Середній	Центральний контроль за ставками
Великобританія	Council Tax (податок на нерухомість)	65	Середній	Центральний контроль за адмініструванням
Швеція	Прибутковий податок	71	Високий	Локальні ставки та контроль
Швейцарія	Прибутковий податок	68	Високий	Локальні ставки та контроль
Франція	Регіональні податки	50	Низький	Централізоване адміністрування
Польща	Майновий податок	40	Середній	Центральні ставки, місцеве адміністрування

Джерело: створено автором на основі матеріалів [74; 91; 92]

Сучасний розвиток цифрових технологій кардинально змінює підходи до адміністрування місцевих податків. Інноваційні механізми, такі як цифрові платформи, автоматизація процесів і застосування блокчейну, дозволяють знижувати адміністративні витрати, підвищувати прозорість податкових транзакцій і зменшувати рівень ухилення від сплати податків.

Естонія стала світовим лідером у впровадженні цифрових технологій для адміністрування податків, завдяки чому її система є зразковою. Цифрова платформа e-Tax Board дозволяє громадянам і бізнесу подавати декларації онлайн, здійснювати сплату податків, перевіряти історію транзакцій і отримувати консультації. Такий підхід забезпечує високий рівень зручності для платників податків і мінімізує адміністративне навантаження на податкові органи. Впровадження системи дало вражаючі результати: 98% декларацій подаються онлайн, а середній час на заповнення декларації становить лише 3

хвилини [74; 91; 92] Естонська цифрова платформа стала ефективним інструментом для скорочення витрат на адміністрування та забезпечення прозорості податкових процесів.

У Сінгапурі система myTax Portal інтегрує податкові декларації з банківськими рахунками, що дозволяє сплачувати податки в один клік. Ця інтеграція забезпечує ефективність та прозорість, оскільки банківські установи автоматично передають інформацію до податкових органів. Платники можуть подавати декларації в реальному часі, що значно спрощує процес. Результати впровадження цієї системи також вражають: кількість помилок у звітності зменшилася на 45%, а податкові надходження зросли на 12% завдяки підвищенню прозорості транзакцій [114]. Сінгапурський підхід підкреслює важливість технологічної інтеграції у податковій системі для забезпечення її ефективності.

У сучасних податкових системах багатьох країн, таких як Канада та Австралія, активно впроваджуються автоматизовані алгоритми перевірки, які використовують технології штучного інтелекту. Ці системи аналізують дані податкових декларацій, швидко виявляючи невідповідності, що можуть свідчити про помилки чи спроби ухилення від сплати податків. Основною перевагою таких підходів є суттєве скорочення часу, необхідного для перевірки декларацій, що дозволяє податковим органам ефективніше розподіляти свої ресурси. Крім того, автоматизація значно зменшує кількість перевірок "наосліп", зосереджуючи увагу лише на тих випадках, де є обґрунтовані підозри.

Ще одним важливим інструментом є системи моніторингу транзакцій у реальному часі, які дозволяють оперативно реагувати на дії платників податків. У Великобританії, наприклад, система HMRC Connect щороку обробляє понад 1 мільярд транзакцій, застосовуючи алгоритми машинного навчання для виявлення потенційних ухилень від оподаткування [112]. Це дає змогу податковим органам швидко виявляти підозрілі фінансові операції та забезпечувати прозорість у сфері адміністрування податків. Завдяки таким

технологіям підвищується ефективність податкового контролю, а також зростають довіра й відповідальність платників податків.

У США технологія блокчейн активно використовується для реєстрації податкових транзакцій, зокрема у штаті Вайомінг, що робить цю систему однією з найінноваційніших у світі. Основними перевагами впровадження блокчейн-технологій є їхня невразливість до змін після внесення запису, прозорість даних для всіх учасників процесу та можливість миттєвого обміну інформацією між податковими органами та платниками податків. Завдяки цим характеристикам знижується ризик помилок і маніпуляцій, що часто зустрічаються в традиційних системах. Як результат, у штатах, які впровадили цю технологію, рівень ухилень від оподаткування зменшився на 18%, а рівень довіри до податкової системи значно зріс. Блокчейн також дозволяє автоматизувати ряд процесів, що зменшує адміністративне навантаження на податкові органи та покращує взаємодію з платниками податків.

Інноваційні механізми адміністрування місцевих податків, такі як цифрові платформи, автоматизація та блокчейн, є ефективними інструментами для підвищення прозорості та зниження адміністративних витрат. Досвід таких країн, як Естонія, Сінгапур та США, демонструє потенціал впровадження сучасних технологій у податкову систему України.

Міжнародний досвід успішного адміністрування місцевих податків є важливим джерелом ідей для вдосконалення податкової системи України. Розглянемо кейси Польщі, Швеції та Німеччини, які демонструють різні підходи до підвищення прозорості, ефективності та дисципліни в адмініструванні місцевих податків.

У 2018 році Польща впровадила єдину електронну платформу KAS (Krajowa Administracja Skarbowa), яка інтегрує адміністрування всіх видів податкових платежів, включаючи місцеві податки. Ця ініціатива стала важливим кроком у цифровізації податкової системи країни, спрямованим на підвищення ефективності та прозорості адміністрування.

Однією з ключових особливостей платформи KAS є спрощення подання декларацій через єдиний онлайн-інтерфейс, що значно полегшує взаємодію між платниками податків і податковими органами. Крім того, громадяни отримали відкритий доступ до інформації про податкові надходження, що сприяє підвищенню довіри до системи та прозорості податкових процесів.

Впровадження платформи вже у перші два роки дало значні результати: рівень податкової дисципліни зріс на 10%, а витрати на адміністрування скоротилися на 15% завдяки автоматизації процесів [74; 91; 92]. Ці досягнення підкреслюють важливість інтегрованих підходів до цифровізації податкової системи.

Досвід Польщі демонструє, як використання сучасних цифрових рішень у сфері місцевих податків може не лише знизити адміністративне навантаження, але й сприяти підвищенню прозорості та довіри громадян до податкової системи. Це також є прикладом успішної інтеграції податкових даних для підвищення ефективності адміністрування.

У Швеції впроваджена система Skatteverket, яка забезпечує автоматизований моніторинг податкових надходжень у режимі реального часу. Ця система стала важливим інструментом для підвищення ефективності податкового адміністрування та зменшення кількості порушень, сприяючи розвитку прозорих і справедливих податкових відносин.

Система використовує алгоритми штучного інтелекту для перевірки декларацій, що дозволяє швидко виявляти невідповідності та мінімізувати людський фактор у процесі адміністрування. Інтегрована база даних забезпечує прозорість усіх транзакцій, що підвищує довіру до податкової системи як серед громадян, так і бізнесу.

Результати впровадження Skatteverket є вражаючими: рівень добровільної сплати податків досягнув 95%, що свідчить про високу податкову культуру в країні. Крім того, за п'ять років кількість податкових порушень скоротилася на 30%, що демонструє ефективність автоматизованого підходу до моніторингу [28-33].

Шведський досвід доводить, що сучасні технології, зокрема автоматизовані системи моніторингу, можуть стати потужним інструментом для забезпечення ефективності адміністрування податків. Це не лише підвищує довіру до системи, але й сприяє формуванню податкової культури, що є запорукою стабільного фінансового розвитку.

У Німеччині місцеві податки, зокрема Gewerbesteuer (податок на комерційну діяльність), інтегровані в загальнодержавну систему бюджетного планування. Це забезпечує їхню гармонізацію з національними податковими програмами, дозволяючи створювати збалансовану фінансову систему, яка враховує потреби всіх рівнів управління.

Особливістю цієї системи є чіткий розподіл податкових надходжень між федеральним, земельним та місцевим рівнями. Доходи від місцевих податків спрямовуються на фінансування соціальних програм, таких як освіта чи охорона здоров'я, а також на підтримку регіонального розвитку. Це сприяє цільовому використанню коштів і підвищує ефективність їх розподілу.

Результати цієї інтеграції є позитивними для фінансової стабільності громад. Прогнозованість податкових надходжень дозволяє місцевим органам влади ефективніше планувати свої витрати. Крім того, міжрегіональний перерозподіл податків допомагає зменшити економічні диспропорції між регіонами, забезпечуючи більш рівномірний розвиток країни [100-102].

Досвід Німеччини демонструє, що інтеграція місцевих податків із загальнодержавною системою є важливим кроком до ефективного розподілу ресурсів. Це дозволяє підвищити фінансову автономію регіонів, одночасно зберігаючи баланс між їхніми потребами та національними пріоритетами.

Успішні кейси адміністрування місцевих податків у Польщі, Швеції та Німеччині свідчать, що:

- Цифрові платформи можуть підвищити прозорість та зменшити адміністративні витрати.
- Автоматизовані системи моніторингу сприяють довірі до податкової системи та зменшенню податкових правопорушень.

- Інтеграція місцевих податків із загальнодержавною бюджетною системою забезпечує фінансову стабільність громад.

Аналіз ефективності систем адміністрування місцевих податків є ключовим для визначення найкращих практик і їхньої адаптації до українських умов. Для цього використовуються критерії, які дозволяють оцінити рівень прозорості, зручності для платників і адміністративних витрат.

Прозорість є одним із ключових показників ефективності податкових систем, оскільки вона забезпечує довіру громадян до процесу адміністрування податків. У країнах, таких як Естонія, прозорість досягається завдяки публічному доступу до податкових даних через платформу e-Tax Board, що дозволяє громадянам і підприємцям відстежувати свої податкові транзакції в реальному часі [74; 91; 92]. У Швеції система Skatteverket забезпечує відкритість усіх податкових операцій, що робить податкову систему максимально прозорою. Водночас в Україні рівень прозорості залишається низьким через обмежений доступ громадян до інформації про використання місцевих податків, що обмежує довіру до системи.

Зручність для платників є важливим фактором, що впливає на податкову дисципліну та ефективність адміністрування. У Сінгапурі система myTax Portal інтегрована з банківськими рахунками, що дозволяє здійснювати всі операції з податками в один клік, спрощуючи процес для користувачів. Польща, у свою чергу, впровадила єдину платформу KAS, яка значно полегшила подання звітності для платників податків, об'єднавши всі процеси в одному інтерфейсі. Україна зробила крок у напрямку цифровізації завдяки сервісу «Електронний кабінет платника», однак громади з недостатнім рівнем цифрової інфраструктури все ще стикаються зі значними труднощами.

Адміністративні витрати на податкове адміністрування є показником, який свідчить про ефективність використання ресурсів системи. У таких країнах, як Естонія, автоматизація процесів дозволила знизити ці витрати на 25%, що стало можливим завдяки інтеграції цифрових рішень. У Великобританії система HMRC Connect скоротила витрати на перевірки

деклараций на 40%, застосовуючи алгоритми машинного навчання для виявлення невідповідностей [112]. На противагу цьому, в Україні адміністративні витрати залишаються високими через недостатню автоматизацію та значну частку ручної роботи, що підкреслює потребу в модернізації системи (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Порівняння ключових показників ефективності міжнародних систем із українськими реаліями

Критерій	Міжнародні приклади	Українська реальність
Прозорість	Естонія: публічний доступ до податкових даних через e-Tax Board; Швеція: відкриті дані про всі транзакції через Skatteverket [74; 91; 92]	Низький рівень прозорості через обмежений доступ до інформації про використання місцевих податків
Зручність для платників	Сінгапур: інтеграція myTax Portal з банківськими системами для зручності оплати; Польща: спрощення звітності через платформу KAS	Сервіси, як-от 'Електронний кабінет платника', покращили доступність, але громади з низьким рівнем цифровізації стикаються зі складнощами
Адміністративні витрати	Естонія: автоматизація процесів знизилася витрати на 25%; Великобританія: HMRC Connect скоротила витрати на перевірки на 40% [112]	Адміністративні витрати залишаються високими через недостатню автоматизацію та ручну обробку даних

Джерело: створено автором на основі матеріалів [74; 91; 92; 112]

Аналіз показує, що міжнародні системи адміністрування місцевих податків досягли значного прогресу у підвищенні прозорості, зручності для платників та зниженні адміністративних витрат. Україна має потенціал для адаптації цих практик, зокрема через подальшу цифровізацію та автоматизацію податкових процесів.

Отже, здійснений у розділі 2 аналіз ролі єдиного податку в системі місцевих бюджетів України виявив його значну роль у забезпеченні фінансової стабільності регіонів. Порівняльний розгляд загальної та спрощеної систем оподаткування підтвердив, що спрощена система є ключовою для підтримки малого бізнесу завдяки простоті адміністрування та зниженому податковому

навантаженню. Водночас загальна система забезпечує глибший контроль за податковими надходженнями, але створює значне адміністративне навантаження, яке є малоефективним для малого підприємництва.

Динаміка надходжень єдиного податку демонструє стабільний приріст, зумовлений адаптивністю цієї системи до потреб малого бізнесу та її важливістю у формуванні доходів місцевих бюджетів. Проте аналіз виявив залежність надходжень від законодавчих змін і економічних факторів, таких як скасування пільгових умов у 2023 році. Ці чинники впливають на рівномірність надходжень і вимагають вдосконалення механізмів адміністрування, щоб забезпечити стійкість бюджету навіть в умовах економічної нестабільності.

На основі міжнародного досвіду запропоновано посилити цифровізацію податкових процесів, інтегрувати сучасні електронні платформи для адміністрування та моніторингу, а також вдосконалити контроль за виконанням податкових зобов'язань. Ці заходи сприятимуть прозорості податкових відносин, підвищать ефективність адміністрування та забезпечать фінансову стабільність територіальних громад.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЄДИНОГО ПОДАТКУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

3.1. SWOT-аналіз єдиного податку в Україні.

SWOT-аналіз є важливим інструментом для оцінки поточного стану системи єдиного податку в Україні. Він дозволяє комплексно проаналізувати сильні та слабкі сторони цієї системи, а також виявити зовнішні можливості та загрози, які впливають на її функціонування. Цей підхід забезпечує систематичний підхід до визначення пріоритетних напрямів реформування єдиного податку.

SWOT-аналіз єдиного податку в Україні забезпечує системний підхід до оцінки цієї системи як комплексної структури, яка тісно взаємодіє з економікою та державним управлінням. Такий підхід дозволяє виявляти ключові елементи, що впливають на її функціонування.

Аналіз дозволяє визначити внутрішні фактори, такі як ефективність адміністрування та рівень податкової культури, а також зовнішні виклики, зокрема економічні кризи чи законодавчі зміни. Це створює чітку картину сильних і слабких сторін системи.

На основі отриманих результатів формуються практичні рекомендації щодо вдосконалення адміністрування, підвищення прозорості та ефективності функціонування єдиного податку. Це сприяє кращій адаптації системи до сучасних економічних реалій.

SWOT-аналіз є якісним методом, який дозволяє структурувати інформацію про систему єдиного податку. Він поділяє фактори на внутрішні (сильні та слабкі сторони) і зовнішні (можливості та загрози), що дає змогу оцінити всі аспекти функціонування системи.

Проведення SWOT-аналізу починається з визначення внутрішніх факторів, що впливають на функціонування системи єдиного податку. Це включає аналіз сильних сторін, таких як простота адміністрування та підтримка

малого бізнесу, які сприяють ефективності системи. Паралельно ідентифікуються слабкі сторони, наприклад, недоліки в законодавстві чи низька податкова культура, які знижують результативність системи.

Другим етапом є виявлення зовнішніх факторів, які можуть як сприяти розвитку, так і створювати ризики для системи. До можливостей належать інтеграція міжнародного досвіду або покращення цифрової інфраструктури. Водночас загрози, такі як економічна нестабільність чи законодавчі зміни, потребують особливої уваги, оскільки вони можуть суттєво вплинути на стабільність і функціонування податкової системи. Джерела даних для аналізу

Для проведення SWOT-аналізу використовується широкий спектр даних:

1. Законодавчі документи:

- податковий кодекс України (розділ XIV);
- постанови Кабінету Міністрів України, що регулюють спрощену систему оподаткування.

2. Аналітичні матеріали:

- наукові публікації та дослідження щодо єдиного податку;
- звіти міжнародних організацій (ОЕСД, Світовий банк).

3. Статистичні дані:

- звіти Державної податкової служби про надходження єдиного податку;
- дані Державної казначейської служби про структуру доходів місцевих бюджетів.

4. Результати попередніх розділів:

- аналіз ефективності адміністрування єдиного податку;
- міжнародний досвід адміністрування місцевих податків.

SWOT-аналіз є інструментом, який дозволяє отримати об'єктивну картину поточного стану єдиного податку в Україні. Завдяки систематичному підходу, який охоплює як внутрішні, так і зовнішні фактори, цей метод забезпечує базу для розробки рекомендацій, спрямованих на вдосконалення

системи. Наступні розділи розглянуть сильні та слабкі сторони єдиного податку, а також можливості та загрози для його розвитку.

Спочатку розглянемо основні сильні сторони єдиного податку:

1. Єдиний податок створює сприятливі умови для підприємців завдяки спрощеній процедурі звітності та адміністрування. Відсутність необхідності складного обліку та мінімальний рівень бюрократичного навантаження дозволяють підприємцям зосередитися на розвитку бізнесу, а не на виконанні адміністративних вимог.

2. Єдиний податок є важливим інструментом підтримки малого та середнього бізнесу, який є основою економіки України. Зниження податкового навантаження стимулює відкриття нових підприємств та розвиток підприємницької діяльності, що сприяє створенню робочих місць.

3. Завдяки фіксованим ставкам та чітким правилам оподаткування єдиний податок забезпечує високу прозорість системи. Це знижує ризики корупції та сприяє кращій податковій дисципліні серед платників.

4. Єдиний податок є важливим джерелом доходів для місцевих бюджетів, забезпечуючи фінансову автономію громад. У 2023 році єдиний податок становив близько 12,6% доходів місцевих бюджетів, що дозволяє громадам реалізовувати важливі соціально-економічні проекти [109].

Наступним пунктом розглянемо основні слабкі сторони єдиного податку:

1. Наявність прогалів у законодавстві дозволяє великим компаніям зловживати спрощеною системою оподаткування, зокрема шляхом поділу бізнесу на кілька суб'єктів малого підприємництва. Це створює ризик зменшення податкових надходжень до бюджету та спотворює основну мету єдиного податку — підтримку малого бізнесу.

2. У чинній системі відсутні дієві інструменти для перевірки реальних доходів платників єдиного податку. Це дозволяє уникати сплати податків через заниження доходів, що негативно впливає на загальні надходження до бюджету.

3. Єдиний податок є нерівномірно розподіленим між регіонами. У більш економічно розвинених областях надходження значно перевищують доходи у менш розвинених регіонах, що створює дисбаланс у фінансуванні місцевих громад (Державна податкова служба України, 2024).

4. Хоча в Україні впроваджено електронні сервіси для адміністрування податків, система єдиного податку не повністю інтегрована з сучасними технологіями, такими як автоматизація обліку та моніторинг у реальному часі. Це обмежує її ефективність та зручність як для платників, так і для податкових органів.

Далі розглянемо основні можливості для розвитку системи єдиного податку:

1. Впровадження цифрових технологій для автоматизації обліку та адміністрування. Використання сучасних технологій, таких як автоматизовані системи моніторингу, електронна звітність і блокчейн, може значно підвищити ефективність адміністрування єдиного податку. Наприклад, автоматизація процесів дозволить зменшити адміністративні витрати та підвищити прозорість транзакцій, як це зроблено в Естонії через платформу e-Tax Board.

2. Залучення міжнародного досвіду у вдосконаленні законодавства. Вивчення найкращих практик адміністрування місцевих податків у таких країнах, як Польща, Швеція та Великобританія, дозволяє адаптувати їхні підходи до українських реалій. Наприклад, інтеграція елементів британської системи Flat Rate VAT може спростити адміністрування та зменшити тіньовий сектор.

3. Поглиблення співпраці з місцевими громадами для забезпечення ефективного використання податкових надходжень. Посилення участі місцевих громад у розподілі та контролі за використанням податкових надходжень може забезпечити більш цільове використання коштів. Це сприятиме підвищенню довіри до податкової системи та стимулюванню підприємницької активності на локальному рівні.

4. Розширення кількості платників через створення більш сприятливих умов для малого бізнесу. Зменшення регуляторного навантаження та надання додаткових пільг для малих підприємців можуть залучити більше суб'єктів до спрощеної системи оподаткування. Такий підхід також стимулює легалізацію бізнесу, що позитивно вплине на надходження до бюджету.

Далі розглянемо основні загрози для функціонування системи єдиного податку:

1. Економічні кризи, такі як пандемія COVID-19 у 2020 році чи війна у 2022-2023 роках, сприяють зниженню підприємницької активності. Багато малих підприємств припинили діяльність або суттєво скоротили обсяги робіт, що призвело до зменшення надходжень єдиного податку. Такі умови створюють ризик недоотримання доходів місцевими бюджетами.

2. В Україні періодично обговорюється можливість звуження чи ліквідації спрощеної системи оподаткування у рамках податкової реформи. Подібні ініціативи можуть підірвати стабільність функціонування малого бізнесу, який є основним платником єдиного податку, та викликати невдоволення серед підприємців.

3. Недостатня цифровізація податкової системи залишається ключовою проблемою для ефективного адміністрування єдиного податку. У багатьох регіонах відсутня необхідна інфраструктура для автоматизації обліку та моніторингу, що ускладнює процес сплати податків і знижує прозорість системи.

4. Недовіра до податкової системи серед підприємців, викликана складними процедурами або недосконаlostями адміністрування, може призводити до ухилення від сплати податків. Це знижує обсяги надходжень до місцевих бюджетів і підриває загальну ефективність системи.

Побудуємо матрицю SWOT-аналізу та приведемо результати у зведеній таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Матриця SWOT-аналізу

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)	Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Простота звітності та адміністрування.	Зловживання системою великими компаніями.	Впровадження цифрових технологій.	Економічні кризи знижують активність бізнесу.
Підтримка малого бізнесу, створення робочих місць.	Відсутність механізмів перевірки доходів.	Використання міжнародного досвіду.	Ініціативи щодо ліквідації спрощеної системи.
Фіксовані ставки, прозорість оподаткування.	Нерівномірний розподіл доходів між регіонами.	Залучення громад до розподілу податків.	Недостатня цифровізація в регіонах.
Значний внесок у місцеві бюджети.	Низький рівень інтеграції з сучасними технологіями.	Розширення кількості платників.	Недовіра до податкової системи.

Джерело: створено автором на основі матеріалів [1-20]

Рекомендації для посилення сильних сторін та використання можливостей що отримано при синтезі даних SWOT-аналізу:

1. Збільшити обсяги програм державної підтримки для підприємців, що працюють за спрощеною системою.
2. Стимулювати підприємництво через зменшення адміністративного навантаження.
3. Розширити функціональність електронних сервісів, таких як «Електронний кабінет платника».

4. Використовувати сучасні цифрові технології для автоматизації обліку та моніторингу сплати податків.

5. Впровадити найкращі практики адміністрування місцевих податків із таких країн, як Польща (єдина платформа адміністрування) та Швеція (автоматизований моніторинг).

6. Залучити міжнародну технічну допомогу для вдосконалення законодавства.

7. Розробити механізми для активнішого залучення громад у процес розподілу та використання доходів від єдиного податку.

Пропозиції щодо мінімізації слабких сторін і протидії загрозам що отримано при синтезі даних SWOT аналізу:

1. Усунути прогалини, які дозволяють великим компаніям зловживати спрощеною системою.

2. Запровадити обов'язкову звітність для підприємств, що працюють на спрощеній системі, з використанням цифрових інструментів.

3. Забезпечити міжрегіональний перерозподіл доходів із метою зменшення регіональних диспропорцій.

4. Запровадити пілотні проекти у менш розвинених регіонах для підвищення їхньої фінансової автономії.

5. Інвестувати у створення сучасних цифрових платформ для адміністрування податків, включаючи блокчейн та автоматизовані системи перевірки.

6. Проводити інформаційні кампанії для популяризації переваг сплати податків.

7. Забезпечити прозорість використання податкових надходжень.

Інтеграція результатів SWOT-аналізу дозволяє сформулювати стратегічний підхід до вдосконалення системи єдиного податку. Використання сильних сторін і можливостей у поєднанні зі зменшенням слабких місць та протидією загрозам сприятиме підвищенню ефективності податкової системи України.

3.2. Практичні рекомендації для вдосконалення адміністрування єдиного податку

Актуальність вдосконалення адміністрування єдиного податку в Україні зумовлена його ключовою роллю у забезпеченні фінансової стабільності місцевих бюджетів та підтримці малого й середнього бізнесу. Попри значні переваги, такі як спрощення процедур звітності та зменшення податкового навантаження, система єдиного податку має низку слабких місць, що обмежують її ефективність. Зокрема, недоліки законодавчої бази, нерівномірний розподіл податкових надходжень між регіонами та недостатня цифровізація процесів вимагають комплексного підходу до вдосконалення системи.

Метою цього підрозділу є розробка конкретних рекомендацій для оптимізації адміністрування єдиного податку. На основі результатів SWOT-аналізу (підрозділ 3.1) та міжнародного досвіду (підрозділ 2.3) пропонується сформулювати заходи, які сприятимуть:

- підвищенню прозорості процесів адміністрування;
- зниженню адміністративних витрат;
- створенню сприятливих умов для платників податків.

Ці пропозиції мають забезпечити ефективне використання податкових надходжень для розвитку місцевих громад та підвищення довіри підприємців до податкової системи.

Для вдосконалення системи адміністрування єдиного податку в Україні важливо орієнтуватися на успішні практики інших країн. Однак адаптація цих підходів має базуватися на аналізі економічної, технологічної та правової доцільності.

Критерії адаптації міжнародних практик до українських умов повинні враховувати економічну доцільність, технологічну доступність та законодавчу відповідність. Економічна доцільність передбачає, що адаптовані практики мають бути фінансово виправданими та сприяти зростанню бюджетних надходжень. Наприклад, автоматизація податкового адміністрування може

вимагати початкових інвестицій, але в довгостроковій перспективі зменшує адміністративні витрати та підвищує ефективність системи.

Технологічна доступність передбачає, що міжнародні рішення мають враховувати наявний рівень цифрової інфраструктури України. Впровадження інноваційних технологій, таких як блокчейн чи штучний інтелект, може бути корисним, але потребує значних ресурсів. Тому такий перехід має бути поступовим, з урахуванням технічних можливостей країни. Також важливим є забезпечення законодавчої відповідності. Нові рішення повинні інтегруватися у чинну нормативно-правову базу або вимагати мінімальних змін, як, наприклад, у випадку спрощення податкової звітності, що потребує внесення правок до Податкового кодексу України.

Розглянемо деякі приклади релевантних практик з країн що аналізувались у попередніх розділах роботи.

Естонія є зразком цифрової держави, де впровадження системи e-Tax Board дозволило автоматизувати весь процес адміністрування податків, мінімізуючи участь людського фактора. Понад 95% податкових декларацій подаються онлайн, що робить податкову систему ефективною та прозорою. Цей досвід може бути корисним для України, адже автоматизація податкових процесів скорочує час на подання звітності, зменшує ризики помилок і підвищує довіру платників до системи. Крім того, електронні сервіси сприяють збільшенню прозорості взаємодії між платниками податків і державними органами, що є актуальним для української податкової системи [74; 91; 92].

США є лідером у впровадженні блокчейн-технологій для моніторингу податкових операцій. Використання блокчейну унеможливорює фальсифікацію фінансових даних, забезпечуючи їхню незмінність і прозорість. Ця технологія дозволяє ефективно відстежувати фінансові операції, знижуючи рівень ухилення від сплати податків та формуючи довіру до податкової системи. Для України впровадження блокчейну могло б стати важливим кроком у модернізації податкової системи. Воно сприяло б підвищенню рівня прозорості

та забезпеченню незмінності даних, що є ключовим для створення довіри до податкових органів.

Польща також демонструє успішний приклад цифровізації податкової системи завдяки платформі Krajowa Administracja Skarbowa (KAS). Ця платформа дозволяє платникам швидко подавати декларації, здійснювати податкові платежі та взаємодіяти з податковими органами через інтеграцію з банківськими системами. Для України впровадження подібної платформи може значно полегшити процес звітності, особливо для малого бізнесу. Крім того, це дозволить знизити адміністративне навантаження на податкові органи, підвищуючи ефективність роботи системи та сприяючи зростанню довіри платників до податкового адміністрування [114].

Релевантними для України є такі практики, як цифрові сервіси адміністрування податків, блокчейн для моніторингу фінансових операцій і спрощення звітності. Їх адаптація сприятиме підвищенню прозорості та ефективності адміністрування єдиного податку, зменшенню витрат на управління системою та зміцненню довіри платників до податкової системи.

Ефективність адміністрування єдиного податку значною мірою залежить від якості законодавчої бази, яка визначає правила, умови та механізми функціонування цієї системи. Оптимізація нормативно-правового регулювання дозволить усунути недоліки, які створюють ризики для ефективності та прозорості системи, а також адаптувати її до сучасних викликів.

Використання спрощеної системи великими підприємствами є однією з ключових проблем, що призводить до зловживань та порушень принципів системи. Велика частина таких порушень пов'язана з дробленням бізнесу або використанням спрощеної системи компаніями, які формально відповідають критеріям, але фактично перевищують допустимі межі. З цього виходять пара пропозицій:

1. Запровадити детальні перевірки розподілу доходів підприємств, щоб ідентифікувати факти дроблення бізнесу.

2. Встановити чіткі обмеження на використання спрощеної системи підприємствами із значним оборотом або кількістю працівників, що перевищують допустимі норми.

Неоднозначності в трактуванні критеріїв для різних груп платників єдиного податку створюють прогалини в законодавстві та ускладнюють його застосування. Відсутність чітких параметрів може призводити до помилок у звітності чи навмисних зловживань. З цього можна винести декілька пропозицій:

1. Встановити єдині та прозорі критерії для кожної групи платників (доходи, види діяльності, обсяги операцій).

2. Розробити деталізовані рекомендації для платників, які дозволять мінімізувати ризик помилок у звітності або зловживань.

Україна, прагнучи інтеграції до Європейського Союзу, має адаптувати свою податкову систему до європейських стандартів, зокрема вдосконалюючи законодавство щодо спрощених систем оподаткування. Це вимагає врахування міжнародних рекомендацій і застосування найкращих практик, які відповідають принципам прозорості та справедливості [100-102]. Відповідно, логічними будуть наступні рекомендації:

1. Інтегрувати принципи прозорості та справедливості, рекомендовані OECD, у регулювання єдиного податку.

2. Забезпечити відповідність податкового законодавства Директивам ЄС, особливо в аспекті адміністрування малих та середніх підприємств.

3. Впровадити механізми моніторингу й оцінки ефективності податкових реформ із використанням європейських методик [28-33].

Оптимізація нормативно-правового регулювання єдиного податку дозволить усунути прогалини в чинному законодавстві, забезпечити справедливість у розподілі податкового навантаження та гармонізувати податкову систему України з європейськими стандартами. Це сприятиме підвищенню ефективності адміністрування, зменшенню можливостей для зловживань та створенню сприятливого середовища для підприємців.

Адміністрування єдиного податку відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості, ефективності та зручності функціонування системи. Удосконалення механізмів адміністрування може бути досягнуто шляхом впровадження цифрових технологій, розвитку сервісів для платників податків і посилення контролюючих механізмів.

Впровадження електронних систем податкової звітності є важливим кроком у напрямку модернізації податкової системи України. Використання платформ, таких як «Електронний кабінет платника», дозволяє зменшити паперовий документообіг, автоматизувати подання звітності та підвищити точність обробки даних. Такі системи забезпечують платникам податків зручний доступ до інформації про свої податкові зобов'язання, а також спрощують комунікацію з податковими органами. Проте для максимального ефекту необхідно інтегрувати цю платформу з іншими державними системами, що дозволить значно розширити її функціонал та ефективність.

Одним із ключових напрямів удосконалення є інтеграція податкових платформ із державними реєстрами та банківськими системами. Такий підхід дозволить автоматизувати перевірку достовірності даних, зменшити ризики помилок і скоротити час перевірок. Наприклад, у Сінгапурі податкова система поєднана з банківськими платформами, що дозволяє автоматично звіряти дані платників податків із фінансовими операціями, підвищуючи точність обліку та прозорість адміністрування [114].

Доречною стане пропозиція створити інтегровану систему адміністрування, яка об'єднає податкові звіти, платіжні операції та аналітичні інструменти в єдиній базі даних. Це сприятиме підвищенню прозорості податкової системи, мінімізації помилок та ефективнішій взаємодії між платниками податків і державними органами [74; 91; 92].

Розвиток сервісів для платників податків є важливим напрямом модернізації податкової системи. Впровадження доступних онлайн-платформ для подачі звітності та сплати податків значно спрощує взаємодію підприємців із податковими органами. Окрім удосконалення наявних електронних сервісів,

створення мобільних додатків дозволить підвищити доступність послуг для користувачів. Наприклад, у Польщі платформа KAS забезпечує зручний доступ до податкових послуг навіть через мобільні пристрої, що полегшує роботу підприємців та оптимізує адміністративні процеси [74; 91; 92].

Ще одним важливим кроком є проведення консультацій для підприємців через електронні канали. Надання можливості звертатися за консультацією у форматі чату, відеоконференцій або електронних листів сприятиме зменшенню кількості помилок у податковій звітності. Це не лише поліпшить податкову культуру серед підприємців, але й зменшить навантаження на офіси податкових органів. Технологічна пропозиція: впровадити мобільний додаток, інтегрований із електронними сервісами для подачі звітності, та створити електронну платформу для консультацій, яка забезпечить швидкий доступ до податкової інформації й підтримку для платників податків.

Зміцнення контролюючих механізмів є важливим етапом удосконалення податкової системи, особливо в контексті виявлення недобросовісних платників. Використання аналітичних інструментів, таких як алгоритми машинного навчання, для аналізу податкових декларацій та моніторингу обсягів доходів може значно підвищити точність перевірок. Наприклад, у Великобританії система HMRC Connect щорічно аналізує понад 1 мільярд транзакцій, що дозволяє ефективно виявляти податкові порушення та покращувати прозорість податкового адміністрування [112].

Ще одним важливим напрямом є підвищення відповідальності за порушення податкової дисципліни. Введення більш жорстких санкцій за навмисне приховування доходів чи недотримання термінів сплати податків може стати ефективним механізмом стримування. Крім того, запровадження рейтингів доброчесності для підприємств створить додатковий стимул для дотримання правил та сприятиме формуванню податкової культури.

На основі аргументів розглянутих раніше пропонуємо наступні пропозиції:

1. Впровадити аналітичні інструменти на основі машинного навчання для аналізу транзакцій та автоматизованого виявлення податкових порушень.

2. Розробити систему рейтингів доброчесності для підприємств і посилити санкції за податкові порушення з акцентом на приховування доходів та недотримання строків сплати.

Удосконалення механізмів адміністрування єдиного податку має ґрунтуватися на цифровізації, створенні зручних сервісів для платників і посиленні контролюючих механізмів. Використання міжнародного досвіду та сучасних технологій дозволить підвищити ефективність адміністрування, прозорість і рівень довіри до податкової системи.

Прозорість є важливим чинником ефективного адміністрування податкової системи. Вона забезпечує довіру платників, зменшує рівень ухилення від сплати податків і сприяє раціональному використанню бюджетних коштів. У контексті єдиного податку прозорість можна досягти через використання сучасних технологій та регулярне інформування громадськості.

Використання сучасних технологій, таких як блокчейн, значно підвищує прозорість та безпеку податкових транзакцій. Блокчейн забезпечує незмінність даних, гарантуючи точність та захист інформації від викривлення або втрати. Така технологія також сприяє доступності даних для всіх учасників процесу, підвищуючи довіру платників до податкової системи. Наприклад, у штаті Вайомінг (США) блокчейн активно використовується для реєстрації податкових транзакцій, що допомагає знизити адміністративні витрати та створити прозору систему адміністрування.

Автоматизовані системи моніторингу, базовані на алгоритмах штучного інтелекту, є ще одним ефективним інструментом для прозорого управління податками. Такі системи забезпечують автоматичний аналіз податкових надходжень, скорочують кількість помилок у звітності та підвищують точність адміністрування. Наприклад, у Великобританії система HMRC Connect виконує

моніторинг транзакцій у реальному часі, забезпечуючи високий рівень прозорості та ефективності податкового адміністрування [112].

Регулярна публікація даних про податкові надходження є важливим інструментом для підвищення прозорості та довіри до податкової системи. Відкритість інформації про обсяги надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів дозволяє платникам податків бачити реальні результати своєї фінансової участі у формуванні бюджету громади. Це сприяє зміцненню довіри та стимулює дотримання податкової дисципліни. Крім того, деталізація інформації за регіонами дає змогу оцінити ефективність адміністрування податків у різних частинах країни.

Громадський моніторинг використання податкових надходжень створює додатковий рівень контролю та прозорості. Активне залучення громадських організацій до аналізу та обговорення податкової політики дозволяє підвищити ефективність розподілу доходів та уникнути корупційних ризиків. Наприклад, у Швеції податкові дані є відкритими для публічного перегляду, що сприяє високій податковій культурі та зменшенню ухилення від сплати податків [28-33]. На основі розглянутого прикладу, пропонуємо наступне:

1. Щоквартально оприлюднювати звіти про структуру доходів місцевих бюджетів із деталізацією за регіонами.
2. Розробити інтерактивні онлайн-платформи для перегляду надходжень податків у реальному часі.

Підвищення прозорості адміністрування єдиного податку можна досягти через впровадження сучасних технологій, таких як блокчейн, та регулярну публікацію інформації про податкові надходження. Це сприятиме підвищенню довіри підприємців до системи, зниженню рівня ухилення від сплати податків і покращенню управління бюджетними коштами.

Податкова культура є важливим елементом ефективної податкової системи. Високий рівень податкової культури серед платників сприяє дотриманню законодавства, зниженню рівня ухилення від сплати податків та зміцненню фінансової бази місцевих бюджетів. Для досягнення цих цілей

необхідно впроваджувати освітні ініціативи та надавати зрозумілу інформацію про податкові правила і зміни.

Проведення освітніх кампаній для малого бізнесу є важливим інструментом підвищення ефективності податкової системи, особливо для підприємців, які працюють у рамках спрощеної системи оподаткування. Такі ініціативи мають бути спрямовані на підвищення рівня обізнаності підприємців про правила сплати податків, їхні права та обов'язки. Особлива увага має приділятися малому бізнесу в регіонах, де доступ до інформації про податкову систему може бути обмеженим.

Формати освітніх кампаній можуть бути різноманітними, щоб забезпечити максимальне охоплення цільової аудиторії. Це можуть бути семінари та тренінги для підприємців у регіонах, онлайн-курси та вебінари, а також створення відеороликів і інфографік, які наочно пояснюють ключові аспекти сплати єдиного податку. Використання доступних та інноваційних форматів допоможе донести інформацію до різних категорій підприємців, незалежно від їхнього місця розташування та рівня цифрової грамотності.

Освітні ініціативи мають низку переваг, зокрема зменшення кількості помилок у податковій звітності, підвищення податкової дисципліни та зміцнення довіри до системи. Наприклад, в Естонії регулярні навчальні семінари для платників податків суттєво підвищують рівень добровільної сплати податків і загальну обізнаність платників про податкові правила [74; 91; 92]. Тобто ми пропонуємо: запровадити національну програму освітніх кампаній для підприємців, яка включатиме проведення семінарів, створення онлайн-курсів, а також розробку доступного мультимедійного контенту, спрямованого на роз'яснення переваг сплати податків і правил спрощеної системи оподаткування.

Створення зрозумілих інформаційних матеріалів є ключовим завданням для підвищення рівня обізнаності платників податків та забезпечення ефективного адміністрування. Матеріали повинні бути викладені зрозумілою мовою, з акцентом на практичні аспекти сплати податків, що дозволить

підприємцям легко розуміти свої обов'язки та уникати помилок у звітності. Особливу увагу слід приділити адаптації матеріалів до потреб різних груп платників податків, зокрема малих підприємств, які працюють у рамках спрощеної системи оподаткування.

Формати матеріалів можуть бути як друкованими, так і цифровими. Друковані буклети та пам'ятки можуть розповсюджуватись через місцеві податкові органи або центри надання адміністративних послуг, забезпечуючи доступність інформації навіть у громадах із низьким рівнем цифровізації. Цифрові ресурси, розміщені на офіційних сайтах податкових органів або в мобільних додатках, надають можливість оперативного доступу до інформації. Особливо важливим є регулярне оновлення матеріалів відповідно до змін у законодавстві. Наприклад, у Польщі платники податків отримують автоматичні повідомлення про нові податкові правила, що дозволяє їм вчасно адаптуватися до змін [114]. Наступні рекомендації дадуть змогу реалізувати ці ідеї.

1. Розробити комплекс інформаційних матеріалів у друкованому та цифровому форматах, орієнтованих на різні групи платників податків.

2. Запровадити систему автоматичного інформування платників про зміни у податковому законодавстві через електронні повідомлення або мобільні додатки.

3. Забезпечити регулярне оновлення інформаційних ресурсів відповідно до актуальних змін у законодавстві.

Підвищення податкової культури серед платників через освітні кампанії та створення доступних інформаційних матеріалів сприятиме зменшенню кількості податкових правопорушень і збільшенню податкових надходжень. Ці заходи також зміцнять довіру до податкової системи та підвищать фінансову грамотність підприємців.

Отже, в третьому розділі роботи було розглянуто основні напрями вдосконалення системи єдиного податку в Україні з метою підвищення ефективності формування доходів місцевих бюджетів. Проведений аналіз засвідчив, що єдиний податок є важливим інструментом підтримки малого

бізнесу та забезпечення фінансової автономії місцевих громад, проте система потребує вдосконалення через низку внутрішніх і зовнішніх викликів.

За результатами SWOT-аналізу визначено сильні сторони, серед яких простота адміністрування, прозорість оподаткування та підтримка малого бізнесу. Разом із тим виявлено значні слабкі сторони, зокрема зловживання системою великими компаніями, нерівномірний розподіл податкових надходжень між регіонами та недостатній рівень цифровізації. Окрім того, зовнішні загрози, такі як економічна нестабільність і можливі законодавчі зміни, потребують оперативного реагування для збереження стабільності системи.

Розроблено практичні рекомендації, що спрямовані на усунення цих недоліків. Основними заходами є впровадження сучасних цифрових технологій, таких як автоматизовані системи обліку та блокчейн, інтеграція міжнародного досвіду в адміністрування податків, а також активізація співпраці з місцевими громадами для ефективного використання податкових надходжень. Підвищення рівня прозорості адміністрування через регулярне інформування платників і громадськості сприятиме зміцненню довіри до системи.

Також запропоновано посилити контроль за використанням спрощеної системи оподаткування великими підприємствами, забезпечити рівномірний розподіл податкових надходжень між регіонами та стимулювати підприємницьку активність через зменшення адміністративного навантаження. Особливу увагу приділено підвищенню податкової культури шляхом освітніх кампаній і надання доступних інформаційних матеріалів для платників податків.

Узагальнено, що запропоновані заходи дозволять зміцнити сильні сторони системи єдиного податку, мінімізувати її слабкі місця, скористатися існуючими можливостями та протидіяти зовнішнім загрозам. Це сприятиме не лише підвищенню ефективності податкової системи України, але й зміцненню фінансової спроможності місцевих громад.

ВИСНОВКИ

Отже, дослідження, здійснене в кваліфікаційній роботі свідчить, що єдиний податок є однією з ключових складових податкової системи України, що орієнтована на підтримку малого бізнесу. Його запровадження дозволило знизити адміністративні бар'єри, спростити процедури звітності та зменшити податковий тиск на підприємців. Водночас, малий бізнес є важливим елементом економіки, створюючи значну кількість робочих місць і сприяючи економічному зростанню. Аналіз показав, що єдиний податок забезпечує фінансову підтримку місцевих бюджетів, сприяє стабільності податкових надходжень і допомагає легалізувати тіньовий бізнес.

Однак система єдиного податку має свої недоліки, зокрема можливість використання великими підприємствами через схеми дроблення бізнесу та обмеження за видами діяльності. Ці аспекти потребують вдосконалення, але загалом єдиний податок є ефективним інструментом для стимулювання малого підприємництва та наповнення місцевих бюджетів, особливо в умовах децентралізації.

Правове регулювання єдиного податку в Україні базується на Податковому кодексі, який чітко визначає суб'єктів, об'єкти оподаткування, ставки податку та порядок його адміністрування. У 2010 році прийняття Податкового кодексу стало значним кроком у систематизації правил, що сприяло підвищенню прозорості та зменшенню кількості суперечливих норм. Водночас місцеві органи самоврядування отримали можливість встановлювати ставки податку, що підвищило гнучкість у його адмініструванні.

Незважаючи на досягнення, система правового регулювання має певні прогалини, які створюють ризики. Основними недоліками є недостатній контроль за використанням спрощеного режиму великими підприємствами, відсутність уніфікованих стандартів для всіх регіонів та обмеженість гармонізації з міжнародними податковими нормами. Для підвищення

ефективності системи необхідно посилити контроль за дотриманням умов спрощеної системи, запровадити цифровізацію процедур та адаптувати правове поле до сучасних економічних викликів.

Досвід інших країн свідчить, що спрощені системи оподаткування є ефективним інструментом підтримки малого бізнесу, зниження адміністративних бар'єрів і боротьби з тіньовою економікою. У країнах ЄС широко використовуються спрощені системи із застосуванням фіксованих ставок податку, електронного адміністрування та мінімізації вимог до звітності. Наприклад, у Польщі та Латвії успішно реалізовано автоматизовані платформи для обліку платників, що значно знижують витрати часу на виконання податкових зобов'язань.

Україні доцільно імплементувати такі практики, як запровадження електронних сервісів для адміністрування податків, спрощення звітності для мікропідприємств і підвищення прозорості обліку. Ці заходи не лише знизять витрати на адміністрування податків, але й сприятимуть зростанню довіри до податкової системи, стимулюючи економічну активність.

Динаміка надходжень єдиного податку демонструє стабільне зростання, особливо у громадах із розвиненим підприємницьким середовищем. Це підтверджує, що єдиний податок є важливим джерелом доходів для місцевих бюджетів, сприяючи їхній фінансовій автономії в умовах децентралізації. Позитивний вплив спрощеної системи оподаткування також проявляється у зменшенні залежності місцевих громад від трансфертів із державного бюджету.

Проте зниження податкових надходжень через економічні кризи чи пільгові періоди вимагає вдосконалення механізмів адміністрування. Важливими кроками є запровадження цифрових платформ для моніторингу сплати податків, посилення контролю за суб'єктами, які потенційно зловживають системою, а також стимулювання розвитку підприємництва через пільгові програми на регіональному рівні.

Для підвищення ефективності адміністрування єдиного податку необхідно запровадити цифрові інструменти, які дозволять автоматизувати

реєстрацію, облік і звітність. Використання електронних сервісів, таких як податковий кабінет, зменшить адміністративне навантаження на підприємців і покращить прозорість системи. Також важливим є впровадження моніторингових систем на основі аналізу великих даних (Big Data) для виявлення порушень і запобігання ухиленню від оподаткування.

Адаптація до місцевих потреб передбачає активніше залучення громад до процесу адміністрування, встановлення гнучких ставок для різних категорій платників і підтримку підприємництва через пільгові умови в кризові періоди. Інтеграція міжнародних практик та цифровізація процесів адміністрування сприятимуть підвищенню ефективності єдиного податку, його ролі у стимулюванні бізнесу та наповненні місцевих бюджетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башинська, М. І., Сворська, М. К. Вплив податкової політики на розвиток регіонів. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Серія: Економічні науки. 2019. № 1. С. 24–31.
2. Бойко, А. І., Костюк, О. П. Реформування місцевого оподаткування в Україні: виклики та перспективи. *Економіка та держава*. 2020. № 11. С. 52–58.
3. Галай, Н. В. Проблеми та перспективи розвитку місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Фінанси, облік і аудит*. 2019. № 35. С. 68–74.
4. Гончарук, О. В. Аналіз реформування податкової системи України на основі міжнародного досвіду. *Економічний форум*. 2019. № 1. С. 104–112.
5. Ємельянов, В. М., Ібрагімова, А. А. Окремі питання наповнення місцевих бюджетів в Україні за рахунок оподаткування суб'єктів господарювання [Електронний ресурс]. *Наукові праці. Державне управління*. 2019. № 237. С. 57–62. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/governmgmt/2014/249-237-10.pdf>.
6. Іванова, Н. Ю. Окремі аспекти реформування податкової системи України. *Національний університет «Києво-Могилянська академія»*. 2019. С. 25-28.
7. Котляревська, Л. М. Вплив спрощеної системи оподаткування на економіку України. *Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка*. 2020. № 3. С. 89–96.
8. Кравченко, І. А. Проблеми адміністрування єдиного податку в Україні. *Фінанси України*. 2019. № 3. С. 18–25.
9. Круковська, О. В. Ключові зміни в реформуванні податкової системи України: реалії та перспективи. *Мукачівський державний університет*. 2019. № 4. С. 25-28.

10. Мельник, П. В., Литвин, Н. Б. Напрями реформування спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності. *Дніпровський державний аграрно-економічний університет*. 2019. № 4. С. 25-28.
11. Місцеве оподаткування та його роль у наповненні місцевих бюджетів України [Електронний ресурс]. *Науковий вісник Західноукраїнського національного університету*. 2024. № 2. С. 244–249. – URL: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49562/1/Міноцька_ФФзм-21.pdf.
12. Місцеві податки і збори та їхня роль у формуванні податкових надходжень місцевих бюджетів України [Електронний ресурс]. *Економіка і суспільство*. 2019. № 19. С. 966–971. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/145.pdf.
13. Петрова, О. М. Розвиток податкової системи України в умовах глобалізації. *Науковий вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія: Економіка*. 2021. № 99. С. 90–96.
14. Петрушенко, Ю. М., Воронцова, А. С. Джерела формування місцевих бюджетів: вітчизняний та зарубіжний досвід [Електронний ресурс]. *Бізнес, економіка та суспільство*. 2019. № 18. С. 42–47. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/53199/5/Petrushenko_Vorontsova_Mistsevyi_biudzhzet.pdf.
15. Порівняльна характеристика систем оподаткування. *Економіка та управління*. 2021. № 2. С. 244–249.
16. Порівняльний аналіз загальної та спрощеної системи оподаткування: особливості застосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 25. С. 27–32.
17. Порівняльний аналіз податкових систем зарубіжних країн та України. *Бізнес, економіка та суспільство*. 2017. № 18. С. 42–47.
18. Трансформація місцевих податків та зборів в Україні [Електронний ресурс]. *Науковий вісник Поліського національного університету*. 2019. № 4. С. 13–20. URL: https://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/11660/3/NG_2019_4_13-20.pdf.

19. Турчин, А. О. Міжнародний досвід оподаткування малого бізнесу: уроки для України. *Науковий журнал НУБіП України*. 2020. № 8. С. 102–109.
20. Цимбалюк, І. О. Формування та оцінка податкового потенціалу регіонів України. *Економічний вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2022. № 1. С. 290–297.
21. Atkinson, A. B., Stiglitz, J. E. The Design of Tax Structure: Direct versus Indirect Taxation. *Journal of Public Economics*. 1976. Vol. 6, No. 1–2. P. 55–75.
22. Auerbach, A. J. Tax Reform in the 21st Century [Електронний ресурс]. *American Economic Review*. 2010. Vol. 100, No. 2. P. 1–10. URL: <https://doi.org/10.1257/aer.100.2>.
23. Auerbach, A. J., Slemrod, J. The Economic Effects of the Tax Reform Act of 1986. *Journal of Economic Literature*. 1997. Vol. 35, No. 2. P. 589–632.
24. Avi-Yonah, R. S. Globalization, Tax Competition, and the Fiscal Crisis of the Welfare State [Електронний ресурс]. *Harvard Law Review*. 2000. Vol. 113, No. 7. P. 1573–1676. URL: <https://doi.org/10.2307/1342445>.
25. Avi-Yonah, R. S. The Single Tax Principle [Електронний ресурс]. *University of Michigan Public Law Research*. Paper No. 22-024. 2022. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4121180>.
26. Besley, T., Persson, T. The Origins of State Capacity: Property Rights, Taxation, and Politics [Електронний ресурс]. *American Economic Review*. 2009. Vol. 99, No. 4. P. 1218–1244. URL: <https://doi.org/10.1257/aer.99.4>.
27. Besley, T., Persson, T. Why Do Developing Countries Tax So Little? [Електронний ресурс]. *Journal of Economic Perspectives*. 2014. Vol. 28, No. 4. P. 99–120. URL: <https://doi.org/10.1257/jep.28.4.99>.
28. Bird, R. M. Subnational Taxation in Developing Countries: A Review of the Literature [Електронний ресурс]. *Journal of International Commerce, Economics, and Policy*. 2011. Vol. 2, No. 1. P. 139–161. URL: <https://doi.org/10.1142/S1793993311000269>.

29. Bird, R. M. *Tax Policy and Economic Development*. Johns Hopkins University Press, 1992. 336 с.
30. Bird, R. M., Gendron, P.-P. *The VAT in Developing and Transitional Countries*. Cambridge University Press, 2007. 295 p. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511618490>.
31. Bird, R. M., Martinez-Vazquez, J. Tax Effort in Developing Countries and High-Income Countries: The Impact of Corruption, Voice, and Accountability [Электронный ресурс]. *Economic Analysis and Policy*. 2008. Vol. 38, No. 1. P. 55–71. URL: [https://doi.org/10.1016/S0313-5926\(08\)50006-3](https://doi.org/10.1016/S0313-5926(08)50006-3).
32. Bird, R. M., Slack, E. *International Handbook of Land and Property Taxation*. Edward Elgar Publishing, 2004. 384 p.
33. Bird, R. M., Zolt, E. M. Redistribution via Taxation: The Limited Role of the Personal Income Tax in Developing Countries [Электронный ресурс]. *UCLA Law Review*. 2005. Vol. 52. P. 1627–1695. URL: <https://uclalawreview.org>.
34. Boadway, R., Shah, A. *Fiscal Federalism: Principles and Practice of Multiorder Governance*. Cambridge University Press, 2009. 316 p.
35. Brennan, G., Buchanan, J. M. *The Power to Tax: Analytical Foundations of a Fiscal Constitution*. Cambridge University Press, 1980. 240 с.
36. Brosio, G. Decentralization in Africa [Электронный ресурс]. *International Monetary Fund Working Paper 00/05*. 2020. URL: <https://www.imf.org>.
37. Chetty, R. Bounds on Elasticities with Optimization Frictions: A Synthesis of Micro and Macro Evidence on Labor Supply. *Econometrica*. 2012. Vol. 80, No. 3. P. 969–1018.
38. Clausing, K. A. The Effect of Profit Shifting on the Corporate Tax Base in the United States and Beyond [Электронный ресурс]. *National Tax Journal*. 2016. Vol. 69, No. 4. P. 905–934. URL: <https://doi.org/10.17310/ntj.2016.4>.
39. De Mooij, R. A., Ederveen, S. *Corporate Tax Elasticities: A Reader's Guide to Empirical Findings* [Электронный ресурс]. *Oxford Review of Economic*

Policy. 2008. Vol. 24, No. 4. P. 680–697. URL: <https://doi.org/10.1093/oxrep/grn033>.

40. Desai, M. A., Foley, C. F., Hines Jr., J. R. Domestic Effects of the Foreign Activities of US Multinationals [Электронный ресурс]. *American Economic Journal: Economic Policy*. 2009. Vol. 1, No. 1. P. 181–203. URL: <https://doi.org/10.1257/pol.1.1>.

41. Devereux, M. P., Griffith, R. Evaluating Tax Policy for Location Decisions [Электронный ресурс]. *International Tax and Public Finance*. 2003. Vol. 10. P. 107–126. URL: <https://doi.org/10.1023/A:1023364421914>.

42. Dharmapala, D. The Consequences of the 2017 US International Tax Reform: A Survey of the Evidence [Электронный ресурс]. *CESifo Working Paper*. No. 10802. 2023. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4659051>.

43. Diamond, P. A., Mirrlees, J. A. Optimal Taxation and Public Production I: Production Efficiency. *American Economic Review*. 1971. Vol. 61, No. 1. P. 8–27.

44. Diamond, P. A., Saez, E. The Case for a Progressive Tax: From Basic Research to Policy Recommendations [Электронный ресурс]. *Journal of Economic Perspectives*. 2011. Vol. 25, No. 4. P. 165–190. URL: <https://doi.org/10.1257/jep.25.4>.

45. Djankov, S., Ganser, T., McLiesh, C., Ramalho, R., Shleifer, A. The Effect of Corporate Taxes on Investment and Entrepreneurship [Электронный ресурс]. *American Economic Journal: Macroeconomics*. 2010. Vol. 2, No. 3. P. 31–64. URL: <https://doi.org/10.1257/mac.2.3.31>.

46. Ebel, R. D., Yilmaz, S. On the Measurement and Impact of Fiscal Decentralization [Электронный ресурс]. *Policy Research Working Paper 2809*, World Bank. 2002. URL: <https://documents.worldbank.org>.

47. Ehtisham, A., Brosio, G. Handbook of Fiscal Federalism. *Edward Elgar Publishing*, 2006. 608 p.

48. Faguet, J. P. Does Decentralization Increase Government Responsiveness to Local Needs? Evidence from Bolivia [Электронный ресурс].

Journal of Public Economics. 2004. Vol. 88, No. 3–4. P. 867–893. URL: [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(03\)00080-1](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(03)00080-1).

49. Feldstein, M. Tax Avoidance and the Deadweight Loss of the Income Tax. *Review of Economics and Statistics*. 1999. Vol. 81, No. 4. P. 674–680.

50. Feldstein, M. The Effect of Marginal Tax Rates on Taxable Income: A Panel Study of the 1986 Tax Reform Act. *Journal of Political Economy*. 1995. Vol. 103, No. 3. P. 551–572.

51. Fjeldstad, O.-H., Heggstad, K. Local Government Revenue Mobilization in Anglophone Africa [Электронный ресурс]. *ICTD Working Paper 7*. 2012. URL: <https://www.ictd.ac>.

52. Fjeldstad, O.-H., Moore, M. Tax Reform and State-Building in a Globalized World [Электронный ресурс]. *Governance*. 2008. Vol. 21, No. 1. P. 1–22. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0491.2007.00383.x>.

53. Fuest, C., Peichl, A., Siegloch, S. Do Higher Corporate Taxes Reduce Wages? Micro Evidence from Germany [Электронный ресурс]. *American Economic Review*. 2018. Vol. 108, No. 2. P. 393–418. URL: <https://doi.org/10.1257/aer.20130570>.

54. Gómez-Cram, R., Olbert, M. Measuring the Expected Effects of the Global Tax Reform [Электронный ресурс]. *The Review of Financial Studies*. 2023. Vol. 36, No. 12. P. 4965–5011. URL: <https://doi.org/10.1093/rfs/hhad038>.

55. Gordon, R. H., Li, W. Tax Structures in Developing Countries: Many Puzzles and a Possible Explanation. *Journal of Public Economics*. 2009. Vol. 93, No. 7–8. P. 855–866.

56. Gordon, R. H., Slemrod, J. Are "Real" Responses to Taxes Simply Income Shifting Between Corporate and Personal Tax Bases? In: Slemrod, J. (Ed.), *Does Atlas Shrug? The Economic Consequences of Taxing the Rich*. – Harvard University Press, 2000. P. 240–280.

57. Gordon, R., Li, W. Tax Structures in Developing Countries: Many Puzzles and a Possible Explanation [Электронный ресурс]. *Journal of Public*

Economics. 2009. Vol. 93, No. 7–8. P. 855–866. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2009.04.001>.

58. Graetz, M. J. 100 Million Unnecessary Returns: A Simple, Fair, and Competitive Tax Plan for the United States. Yale University Press, 2008. 341 p.

59. Gravelle, J. G. Corporate Tax Incidence: Review of General Equilibrium Estimates and Analysis [Электронный ресурс]. *Congressional Research Service Report*. 2010. URL: <https://www.everycrsreport.com>.

60. Gruber, J., Saez, E. The Elasticity of Taxable Income: Evidence and Implications. *Journal of Public Economics*. 2002. Vol. 84, No. 1. P. 1–32.

61. Gupta, S. Determinants of Tax Revenue Efforts in Developing Countries [Электронный ресурс]. *IMF Working Paper*. No. 07/184. 2007. URL: <https://doi.org/10.5089/9781451867488.001>.

62. Hall, R. E., Rabushka, A. The Flat Tax. – 2nd ed. Hoover Institution Press, 1995. 234 p.

63. Helms, L. J. The Effect of State and Local Taxes on Economic Growth: A Time Series-Cross Section Approach [Электронный ресурс]. *The Review of Economics and Statistics*. 1985. Vol. 67, No. 4. P. 574–582. URL: <https://doi.org/10.2307/1924801>.

64. Hines Jr., J. R. Lessons from Behavioral Responses to International Taxation [Электронный ресурс]. *National Tax Journal*. 1999. Vol. 52, No. 2. P. 305–322. URL: <https://doi.org/10.17310/ntj.1999.2>.

65. IMF. Digitalization and Taxation in Developing Economies [Электронный ресурс]. *International Monetary Fund*, 2021. URL: <https://doi.org/10.5089/9781513575790.001>.

66. IMF. Revenue Mobilization for Economic Recovery Post-COVID-19 [Электронный ресурс]. *International Monetary Fund*, 2023. URL: <https://doi.org/10.5089/9781513510760.001>.

67. Keen, M., Kim, Y., Varsano, R. The "Flat Tax(es)": Principles and Evidence [Электронный ресурс]. *International Monetary Fund Working Paper*. Paper No. 06/218. 2006. URL: <https://doi.org/10.5089/9781451864845.001>.

68. Keen, M., Lockwood, B. Is the VAT a Money Machine? *National Tax Journal*. 2006. Vol. 59, No. 4. P. 905–928.
69. Keen, M., Lockwood, B. The Value Added Tax: Its Causes and Consequences [Электронный ресурс]. *Journal of Development Economics*. 2010. Vol. 92, No. 2. P. 138–151. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2009.01.012>.
70. Keen, M., Slemrod, J. Optimal Tax Administration [Электронный ресурс]. *Journal of Public Economics*. 2021. Vol. 193. P. 104317. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2020.104317>.
71. Kleven, H. J., Landais, C., Saez, E. Taxation and International Migration of Superstars: Evidence from the European Football Market [Электронный ресурс]. *American Economic Review*. 2013. Vol. 103, No. 5. P. 1892–1924. URL: <https://doi.org/10.1257/aer.103.5>.
72. Kopczuk, W. Tax Bases, Tax Rates and the Elasticity of Reported Income. *Journal of Public Economics*. 2005. Vol. 89, No. 11–12. P. 2093–2119.
73. Kotlikoff, L. J., Rapson, D. Comparing Average and Marginal Tax Rates under the FairTax and the Current System of Federal Taxation [Электронный ресурс]. *National Bureau of Economic Research Working Paper*. Paper No. 11831. 2005. URL: <https://doi.org/10.3386/w11831>.
74. Litvack, J., Ahmad, J., Bird, R. Rethinking Decentralization in Developing Countries. World Bank Sector Studies Series, 1998. 204 p.
75. Martinez-Vazquez, J., McNab, R. M. Fiscal Decentralization and Economic Growth [Электронный ресурс]. *World Development*. 2003. Vol. 31, No. 9. P. 1597–1616. URL: [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(03\)00109-8](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(03)00109-8).
76. Mirrlees, J. A. An Exploration in the Theory of Optimum Income Taxation. *Review of Economic Studies*. 1971. Vol. 38, No. 2. P. 175–208.
77. Moore, M. Tax and the Governance Dividend [Электронный ресурс]. *Governance*. 2021. Vol. 34, No. 3. P. 467–489. URL: <https://doi.org/10.1111/gove.12566>.
78. Musgrave, R. A. The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy. McGraw-Hill, 1959. 628 с.

79. Oates, W. E. An Essay on Fiscal Federalism [Электронный ресурс]. *Journal of Economic Literature*. 1999. Vol. 37, No. 3. – P. 1120–1149. – URL: <https://doi.org/10.1257/jel.37.3.1120>.
80. OECD. Tax Administration 2021: Comparative Information on OECD and other Advanced and Emerging Economies [Электронный ресурс]. *OECD Publishing*, 2021. URL: <https://doi.org/10.1787/cef472b9-en>.
81. OECD. Tax Challenges Arising from Digitalisation Interim Report 2018: Inclusive Framework on BEPS [Электронный ресурс]. *OECD Publishing*, 2018. – URL: <https://doi.org/10.1787/9789264293083-en>.
82. OECD. Tax Policy Reform 2023 [Электронный ресурс]. *OECD Publishing*, 2023. URL: https://doi.org/10.1787/tax_policy_2023.
83. Owens, J. Fundamental Tax Reform: The Experience of OECD Countries. *National Tax Journal*. 2005. Vol. 58, No. 4. P. 727–737.
84. Piketty, T., Saez, E. Income Inequality in the United States, 1913–1998 [Электронный ресурс]. *Quarterly Journal of Economics*. 2003. Vol. 118, No. 1. P. 1–39. URL: <https://doi.org/10.1162/00335530360535135>.
85. Piketty, T., Saez, E. Optimal Labor Income Taxation. In: Auerbach, A. J., Chetty, R., Feldstein, M., Saez, E. (Eds.), *Handbook of Public Economics*. Vol. 5. Elsevier, 2013. P. 391–474.
86. Pomeranz, D. No Taxation without Information: Deterrence and Self-Enforcement in the Value Added Tax [Электронный ресурс]. *American Economic Review*. 2015. Vol. 105, No. 8. P. 2539–2569. URL: <https://doi.org/10.1257/aer.20150529>.
87. Rodden, J. The Dilemma of Fiscal Federalism: Grants and Fiscal Performance around the World [Электронный ресурс]. *American Journal of Political Science*. 2002. Vol. 46, No. 3. P. 670–687. URL: <https://doi.org/10.2307/3088407>.
88. Saez, E. Optimal Income Transfer Programs: Intensive versus Extensive Labor Supply Responses. *Quarterly Journal of Economics*. 2002. Vol. 117, No. 3. P. 1039–1073.

89. Saez, E., Slemrod, J., Giertz, S. H. The Elasticity of Taxable Income with Respect to Marginal Tax Rates: A Critical Review [Электронный ресурс]. *Journal of Economic Literature*. 2012. Vol. 50, No. 1. P. 3–50. URL: <https://doi.org/10.1257/jel.50.1.3>.
90. Shah, A. Fiscal Decentralization in Developing and Transition Economies: Progress, Problems, and the Promise [Электронный ресурс]. *World Bank Policy Research Working Paper* 3282. 2004. URL: <https://documents.worldbank.org>.
91. Shah, A., Thompson, T. Implementing Decentralized Local Governance: A Treacherous Road with Potholes, Detours, and Road Closures [Электронный ресурс]. *World Bank Policy Research Working Paper* 3353. 2004. URL: <https://documents.worldbank.org>.
92. Shaviro, D. The Two Faces of the Single Tax Principle [Электронный ресурс]. *Brooklyn Law School Legal Studies Research*. Paper No. 437. 2015. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2664680>.
93. Slemrod, J. Cheating Ourselves: The Economics of Tax Evasion [Электронный ресурс]. *Journal of Economic Perspectives*. 2007. Vol. 21, No. 1. P. 25–48. URL: <https://doi.org/10.1257/jep.21.1.25>.
94. Slemrod, J., Yitzhaki, S. Tax Avoidance, Evasion, and Administration. In: Auerbach, A. J., Feldstein, M. (Eds.), *Handbook of Public Economics*. Vol. 3. Elsevier, 2002. P. 1423–1470.
95. Smoke, P. Decentralisation in Africa: Goals, Dimensions, Myths and Challenges [Электронный ресурс]. *Public Administration and Development*. 2003. Vol. 23, No. 1. P. 7–16. URL: <https://doi.org/10.1002/pad.255>.
96. Smoke, P. Fiscal Decentralization in Developing Countries: A Review of Current Concepts and Practice. *United Nations Research Institute for Social Development*, 2001. 92 p.
97. Sorensen, P. B. Can Capital Income Taxes Survive? And Should They? [Электронный ресурс]. *CESifo Economic Studies*. 2007. Vol. 53, No. 2. P. 172–228. URL: <https://doi.org/10.1093/cesifo/ifm009>.

98. Steffensen, J., Trollegaard, S. Fiscal Decentralization and Sub-National Government Finance in Relation to Infrastructure and Service Provision. World Bank, 2000. 156 p.
99. Stiglitz, J. E., Rosengard, J. K. Economics of the Public Sector. 4th ed. – W.W. Norton & Company, 2015. 896 p.
100. Tanzi, V. Globalization, Technological Developments, and the Work of Fiscal Termites [Электронный ресурс]. Brookings Trade Forum. 2001. P. 73–110. URL: <https://doi.org/10.2307/25063125>.
101. Tanzi, V. Pitfalls on the Road to Fiscal Decentralization [Электронный ресурс]. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2001. URL: <https://carnegieendowment.org>.
102. Tanzi, V., Zee, H. H. Tax Policy for Emerging Markets: Developing Countries [Электронный ресурс]. *National Tax Journal*. 2000. Vol. 53, No. 2. P. 299–322. URL: <https://doi.org/10.17310/ntj.2000.2.06>.
103. Ter-Minassian, T. Fiscal Federalism in Theory and Practice. *International Monetary Fund*, 1997. 511 p.
104. Tiebout, C. M. A Pure Theory of Local Expenditures. *Journal of Political Economy*. 1956. Vol. 64, No. 5. P. 416–424.
105. World Bank. Entering the 21st Century: World Development Report 1999/2000. *Oxford University Press*, 2000. 300 p.
106. Zodrow, G. R. The Property Tax as a Capital Tax: A Room with Three Views [Электронный ресурс]. *National Tax Journal*. 2001. Vol. 54, No. 1. P. 139–156. URL: <https://doi.org/10.17310/ntj.2001.1>.
107. Zodrow, G. R., Mieszkowski, P. The Incidence of the Property Tax: The Benefit View vs. the New View. In: Zodrow, G. R. (Ed.), Local Provision of Public Services: The Tiebout Model after Twenty-Five Years. *Academic Press*, 1983. P. 109–129.
108. Zucman, G. The Hidden Wealth of Nations: The Scourge of Tax Havens. Chicago: *University of Chicago Press*, 2015. 248 p.

109. Міністерство фінансів України. Основні показники виконання місцевих бюджетів України за 2023 рік [Електронний ресурс]. Київ: Міністерство фінансів України, 2023. URL: <https://mof.gov.ua>.

110. Податковий кодекс України. Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України*, 2011, № 13–14, № 15–16, № 17, ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

111. Internal Revenue Service. Tax Statistics 2023: Annual Report [Electronic resource]. Washington, D.C.: Internal Revenue Service, 2023. URL: <https://www.irs.gov/statistics>.

112. HM Revenue & Customs. Official Website [Electronic resource]. London: HM Revenue & Customs, 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/hm-revenue-customs>.

113. European Commission. Tax Policies in the European Union: 2020 Survey [Electronic resource]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. URL: <https://ec.europa.eu>.

114. World Bank. World Development Report 2022: Taxation for Development [Electronic resource]. Washington, D.C.: The World Bank, 2022. URL: <https://www.worldbank.org>.